Patrimoniu Imaterial și Cultură Tradițională



Buletin informativ

Institutul Național al Patrimoniului

Ministerul Culturii

Ediție online

URL: https://biblioteca-digitala.ro/?pub=353-patrimoniu-imaterial-si-cultura-traditionala-buletin-informativ-institutul-national-al-patrimoniului

Editura: Patrimonia

ISSN 2668-6104, ISSN-L 2668-6104

nr. 19 - iunie - 2025

CUPRINS

EVENIMENTE

Aurelian POPA-STAVRI, *Atelier de* încondeiere *a ouălor de Oboga* în *cadru* științific*, la Biblioteca Sediului Central al Institutului Național al Patrimoniului*..... p. 3

Corina MIHĂESCU, *„Hora costumelor", spectacolul total al portului popular de la Pietrari* ..... p. 13

Iulia GORNEANU, *PATRIMONIUL ȘI ARTA VIZUALĂ - Expoziții INP* ..... p. 21

Valeru CIUREA, *„Ouăle de Paști din Oboga", o valoroasă „Întâlnire de Tezaur"* ..... p. 29

Anamaria STĂNESCU, *Târgul de Jucării – ediția a XVIII-a* ..... p. 33

CERCETARE APLICATĂ

Iuliana BĂNCESCU, *Turcii și tătarii din Dobrogea. Sistemul de obiceiuri tradiționale* ..... p. 35

Corina MIHĂESCU, *Reflecții pe marginea cercetărilor de teren de-a lungul anilor (IV). Vasile Borteş, văsarul de la Scărişoara* ..... p. 49

Daniela BADEA, *Micro-atelierul de încondeiat ouă – o experiență vie* ..... p. 52

Anamaria STĂNESCU, *Bucuria de a învăța prin jocurile tradiționale de copii* ..... p. 56

Iuliana BĂNCESCU, *Visele și vedeniile, umbrirea descoperirii lui Dumnezeu și amăgirea diavolească (III)* ..... p. 59

REVISTA PRESEI

Iuliana BĂNCESCU, *Caiete silvane* ..... p. 67

Atelier de încondeiere a ouălor de Oboga în cadru științific, la Biblioteca Sediului Central al Institutului Național al Patrimoniului

***Valeria Oana Zaharia**, Manager interimar al Institutului Național al Patrimoniului:*





„Bine vă regăsesc la atelierul nostru Întâlniri de tezaur. Vreau să citez un fragment care mi se pare deosebit de elocvent pentru activitatea de astăzi, printr-un citat excelent ales din Martha Bibescu, ***Izvor țara sălciilor***, descriind ouăle încondeiate: «Cele mai multe sunt roșii ca sângele, dar sunt și unele albastre, verzi, galbene și chiar negre. Cele negre reprezintă chinurile răstignirii lui Iisus. Mai sunt și altele acoperite de desene ciudate care te încântă. Ele nu există în natură. Au farmecul artefactului, atracția artificiului, degajă o tainică senzualitate a picturii. Truda necesară pentru a le colora în culorile cele mai vii, cele mai proaspete, pentru a le încondeia cu arta migăloasă a unui miniaturist nu este însă pierdere de vreme. Femeile care se îndeletnicesc cu această delicată activitate știu bine că atât copiii, cât și bărbații, care sunt și ei niște copii, vor fi mai bucuroși să mănânce un ou albastru, un ou roșu sau încondeiat cu tot felul de desene decât să mănânce un ou alb de găină așa cum îl văd în toate zilele. Iată o stare de spirit ușor de înțeles la un biet popor care poartă în el dragostea pentru lux și pentru frumusețe, dar care nu prea are mijloacele de a și le satisface. Pe ouăle acoperite cu inscripții ideografice fiecare recunoaște emblema vieții lui, furca sau fusul pentru torcătoare, jugul, fierul de plug, secera pentru plugari, calea laptelui pentru păstori, roata de căruță pentru căruțaș, frunza de stejar pentru cei viteji, plasa cu sau fără pește, pentru pescari, cosițele fetelor pentru cei îndrăgostiți». Corina îți dau cuvântul acum, vă mulțumesc mult și de-abia aștept să văd ce iese și din mâinile mele.” (Aplauze din partea celor prezenți).



***Corina Mihăescu**, Cercetător științific I, INP:*

„Foarte frumos și inspirat acest început care ne pune deodată în fața problematicii pe care încercăm s-o abordăm astăzi. Aș spune mai mult decât atât, cu cuvintele Inei de adineauri că există un întreg univers într-un ou. De la culoare până la motivele diverse și numeroase, totul este posibil în acest ou care, după cum spunea Constantin Brâncuși, «oul este maica tuturor formelor». Așa este. Avem ouăle perfecte în fața noastră, pe masă, și de aici vrem să desfășurăm povestea acestei întâlniri care se dorește una caldă, bună, blândă, fără gânduri rele pentru că am intrat acum în Săptămâna Patimilor, trebuie să fim buni și înțelegători și plini de talent întru înfăptuirea minunii care se cheamă în această săptămână încondeierea ouălor. Ne bucurăm foarte mult să fim împreună, că alături de noi se găsesc prieteni, meșteri ca și oameni de știință de nădejde, mă refer acum la invitații noștri speciali, **Daniela Vlad**, care este meșter încondeietor de ouă din Oboga, și de asemenea, **Valeru Ciurea**, prietenul și colaboratorul nostru de o viață care trudește întru trezirea sentimentului identității oltenești și al identității românești pentru că este cel care apără meșteșugurile și pe meșterii populari din întreaga Oltenie, pe care îi promovează la nivel național și, aș putea spune, universal. Azi noapte s-au întors din Spania unde au avut ateliere de creație de ouă încondeiate în special cu românii din Cordoba și Malaga[1]. Noi ne-am pregătit foarte conștiincios pentru întâlnirea cu dumneavoastră; ne-am gândit să vă oferim din taina încondeiatului ouălor și pentru asta ne-am pus toată știința noastră pentru că sunteți aici colegi de-ai noștri, de asemenea doamna profesoară Ioana Fruntelată de la Universitatea din București, Facultatea de Litere, cu studenți și masteranzi de la aceeași facultate, secția Etnologie. Sunteți aici oameni de știință alături de oameni de știință în devenire, tuturor bine ați venit! Așa cum am procedat la fiecare Întâlnire de t*ezaur*, am lucrat câte ceva din meșteșugul pe care vi l-am prezentat. Consider că la fiecare întâlnire dintre noi trebuie să se exerseze și practic meșteșugul despre care se vorbește științific. Nu putem să avem o știință clară, dacă nu am încercat, vorba lui George Călinescu, să ne «ratăm» în mai multe domenii. G. Călinescu era critic literar, dar în același timp a devenit și poet și prozator, tocmai pentru a se pune în situația celui pe care trebuie să-l caracterizeze. Așa și noi să procedăm, chiar dacă nu o să ajungem la perfecțiunea unui meșter sau al unui creator de geniu, dar trebuie să învățăm pentru că astfel ne găsim temeiul judecăților noastre de valoare. Am reușit de multe ori să ducem atelierele noastre către perfecțiunea unei întâlniri care are ca rezultat realizarea întru totul a unui obiect de artă populară. Într-o întâlnire în urmă cu un an fiecare dintre noi am realizat o icoană pe sticlă, în alte întâlniri am lucrat în lut, s-a țesut sau cusut. Acum a venit rândul acestui miraculos meșteșug pe care și noi l-am deprins din cercetările noastre de teren. Colegele mele, cărora le mulțumesc că sunt active alături de noi în zilele acestea, le spun că folosim din plin munca lor acum. Iată, avem un film care redă în imagini câteva dintre aspectele cercetării noastre din Oltenia, este vorba despre ouăle încondeiate de la Oboga, în contextul altor meșteșuguri, pentru că Oltenia este o țară a României plină de farmec, de culoare, de aspecte identitare, de meșteșuguri. Este un areal viu în care se nasc capodopere ale artei țărănești pe care noi le-am cunoscut în cercetările noastre și nu este întâmplător faptul că vedeți în film și lumea olarilor, imagini despre activitatea unui bătrân care împletește rogojini și pe care intenționăm să-l invităm la un moment dat, cred că este unul dintre puținii meșteșugari de rogojini. Observăm că totul în lumea meșteșugurilor se îmbină. Sunt niște corespondențe între meșteșuguri, iar în ceea ce privește încondeierea ouălor, multe motive de pe ceramica de Oboga sunt «provenite», zic în ghilimele, pentru că așa

1 În colaborare cu asociațiile românilor „Traian", din Cordoba, „Carisma juvenil" din Malaga și cu Grupul folcloric „Tezaurul Carpaților", Malaga, Spania.

spunea regretatul Tudor Diaconeasa pe care l-ați văzut în imagini puțin mai înainte, care era geniul ouălor încondeiate din Oltenia, și care provenea de fapt dintr-o familie de olari. Deci, nimic nu este întâmplător în ceea ce privește lumea formelor și lumea simbolurilor îngemănate în mai multe meșteșuguri din Oltenia. Vă spun bine ați venit! Să vă simțiți bine la noi pentru că multe vor fi poveștile care se vor desfășura sub ochii noștri și sub mâinile noastre pentru că astăzi, fiecare dintre noi, ne vom scrie propria poveste cu motive specifice ale ceramicii și ale ouălor încondeiate, bineînțeles, de la Oboga. În fața dumneavoastră vedeți o expoziție. Îmi place să spun de fiecare dată că obiectele pe care le expunem în fața dumneavoastră sunt obiecte de patrimoniu. Expoziția redă câteva din obiectele de patrimoniu din România, mai multe forme, mai multe tehnici, mai multe motive, într-o parte, iar în partea de mijloc, renumitele și frumoasele ouă de Oboga, cu care și noi o să lucrăm astăzi într-o formă perfectă, cum spunea Constantin Brâncuși, încondeiate și simțite sub penelul nostru care este de fapt un condei sau cum i se mai spune în Moldova, *chișiță*, un instrument din care o să curgă ceară caldă ca noi să putem lucra ouăle încondeiate. Le spunem bun venit și doamnelor de la Șezătoarea București, doamnei Victoria Bizon și colegelor dumneaei, de a căror prezență ne bucurăm foarte mult.

De asemenea, bun venit tuturor studenților, masteranzilor! Ni s-a alăturat și un tânăr din China, nou masterand al Universității din București, care este dornic să învețe motivele încondeierii ouălor direct din România. Avem ocazia să vorbim despre ceea ce este programat astăzi cu domnul Valeru Ciurea, de la Centrul de Cultură și Artă al Județului Olt, cum vă spuneam, susținător al meșteșugurilor oltenești și al oamenilor care le practică. De altfel a reușit să înscrie în circuitul valorilor universalității și câțiva meșteri care sunt sau au fost Tezaure Umane Vii. Vă invităm să ne împărtășiți din experiența și activitatea dumneavoastră. Avem la dispoziție și câteva filme pe care domnul Valeru Ciurea le-a făcut, emisiuni înregistrate la televiziune. Urmează să plece de aici în studiourile Trinitas unde, împreună cu meștera Daniela Vlad, vor înregistra o emisiune dedicată sărbătorilor pascale."



Valeru Ciurea, *Consultant artistic, Centrul de Cultură și Artă al Județului Olt, municipiul Slatina:*

„Venim dintr-o altă atmosferă caldă, de două ori caldă, o dată prin temperaturile care erau acolo în Spania, și a doua oară prin căldura sufletelor oamenilor și copiilor care au fost aduși la cele două evenimente, unul în Malaga, celălalt în Cordoba. Am trăit momente excepționale pe care o să le vedeți prin intermediul unui articol pe care am să-l scriu atunci când voi ajunge acasă. Nimic nu este mai îmbucurător pentru cineva decât să vadă un anume meșteșug ca să nu zic toate meșteșugurile, pentru că am avut privilegiul să fiu cu toate meșteșugurile din județul Olt în afara țării și toate au adus nu numai bucurie, ci și uimire. Până la final o dovadă că cei care au privit și obiectele meșterilor, dar și pe meșteri au rămas profund impresionați. Recunoșteau cu grai și fără grai, că nu au crezut că în România se poate face așa ceva. Astăzi o avem pe Daniela Cristina Vlad la Institutul Național al Patrimoniului. Mulțumim Corinei Mihăescu și echipei sale, mulțumim conducerii Institutului pentru că astăzi este a doua oară în care suntem prezenți la aceste Întâlniri de t*ezaur*. Prima dată am fost cu doamna Olguța Alexandrina Filip, Tezaur Uman Viu în domeniul cusăturilor, cu care doamna Victoria Bizon și colegele domniei sale s-au sfătuit și au învățat câte ceva, pentru că fiecare meșter are subtilitățile lui, are felul lui de a fi, de a-și interpreta lucrările. Doamna Corina Mihăescu amintea despre perfecțiunea ouălor. Ouăle de pe Valea Oltețului au o altfel de perfecțiune, nu sunt atât de perfecte cum sunt cele

realizate în zona etnografică Suceava-Rădăuți, dar am avut bucuria mergând la Suceava la Festivalul ouălor încondeiate și concursul *Tradiție, Valoare sacră* să luăm cu meșterii noștri, printre care au fost și Daniela Vlad și Petre Ciobanu și Costinel Beșteleu, să luăm premii, ceea ce înseamnă că pe Valea Oltețului meșteșugul încondeierii ouălor nu este unul care să poată fi neglijat. Dovadă stau ouăle care se află acum în marea colecție de la muzeul din Ciocănești. Vreau să vă bucurați de ziua aceasta și să o țineți minte mult timp de aici înainte și să plecați cu meșteșugul învățat pentru că este *ușor de învățat, e greu de făcut*! (râsete destinse din asistență, la contrastul dintre *a ști*i și *a face/ realiza,* dintre *teorie* și *practică*). O las pe Daniela să vă povestească așa cum se face. O să vă spun că până ajunge în forma finită, un ou trece prin cincisprezece operații, în afară de cea de adunat de la cuibarul găinii. Vă mulțumesc!" (Râsete urmate de aplauze îndelungi).

Corina Mihăescu: „Aș vrea să intrăm în atmosfera sărbătorilor pascale. Pentru acest lucru am rugat-o pe colega noastră Iuliana Băncescu să ne prezinte o scurtă prelegere."

Iuliana Băncescu*, cercetător științific II, INP*

„Suntem în săptămâna rememorării sfintelor pătimiri ale Domnului... În străfundul sufletului îl însoțim pe Iisus Hristos pe drumul pătimirilor. A fost trădat de Iuda și vândut, prins de soldați, judecat, chinuit, răstignit pe cruce, pus în mormânt ca



orice muritor... Dar iadul a fost păcălit, căci a primit om, dar a dat de Dumnezeu care a scos de acolo sufletele drepților. A Înviat prin puterea Sa ca să se facă nouă chip al Învierii la sfârșitul veacurilor. A îndumnezeit firea omenească, fiind Dumnezeu adevărat și om adevărat și cel de a cărui întrupare, pătimire și înviere era trebuință pentru a-l scoate pe om din prea marea lui cădere din care prin puterile proprii nu se putea salva. «Dacă Hristos nu a înviat, zadarnică este și propăvăduirea noastră și credința voastră», spunea Sfântul Apostol Pavel, «căci ce sens ar avea o viață care se sfârșește în mormânt pentru omul făcut după chipul nemuritor al lui Dumnezeu?» Pe drumul pătimirilor, Hristos ne învață să trecem prin suferință și cruce, căci acesta este drumul care duce la înviere, la chipul nou după asemănarea lui Dumnezeu, la lepădarea de omul cel vechi al păcatului. Fără păcat fiind, Hristos a primit plata păcatului, a pătimit ca să ne îndepărteze de păcat și de iad. Sfinții spun că altfel a fost și viața pe pământ înainte de venirea lui Hristos. Acum trăim în lumina Învierii, în nădejdea mântuirii și a vieții veșnice, în ceea ce Hristos a dăruit omenirii prin moartea și Învierea Sa. Părinții spun că deasupra lumii stă Hristos răstignit. Este Hristos pe care noi îl răstignim de-a pururea prin păcatele noastre. Dar ortodoxia este și credința nădejdii și a luminii pentru că propovăduiește învierea ca biruință asupra chinurilor și morții, de aceea «învia tu, o, suflete, ca să nu faci zadarnică învierea lui Hristos». Săptămâna pătimirilor Lui ne îndeamnă la trezvie, la priveghere, ca să nu ne asemănăm cu Iuda, nici cu Pilat care l-a dat spre moarte, nici cu ucenicii risipiți din frici omenești, căci nu primiseră încă duhul cel sfânt. Ne primenim sufletul prin post, rugăciune, milostenie, participare la slujbele bisericii, ne curățăm casele, pregătim bucate alese. Dar oare le facem pe toate acestea în cinstea Învierii? Sau ne-au cucerit reclamele cu iepurași, petreceri lumești, și alte bucurii în afara celei mai mari pentru ortodoxul praznic al praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor. Pentru comunitatea tradițională românească acestea erau zile de liniște, de doliu înălțător după Mântuitorul, de spovedanie a păcatelor, de împăcare între oameni și, nu în ultimul rând, de împreună pătimire cu Hristos. Căci munca și migala de a face ouă muncite sau

împistrite cum li se mai spun, acestui eveniment era dedicată. Să ne ajute Dumnezeu să ne ridicăm, așadar, la înălțimea sărbătorii, și să nu uităm că dincolo de tot ce-i omenesc, Hristos a înviat pentru noi!" (Aplauze).

Corina Mihăescu: „Ne propunem să ne ridicăm la înălțimea sărbătorii încondeind ouă care se cheamă în săptămâna asta nu numai ouă încondeiate cu culori frumoase, ci se cheamă *muncite*, ouă *chinuite* pentru că este o suferință a ceea ce urmează să se întâmple, dar și o concentrare maximă pentru a obține modelele dorite și specifice fiecărei zone. Ne vom «chinui» și noi ca să aflăm taina acestui meșteșug cu ajutorul Danielei Vlad, care ne-a însoțit și când era colaboratoarea noastră într-o foarte marcantă expoziție de meșteșuguri tradiționale românești pe care am organizat-o în anul 2008, iat-o acolo în imagine, la Sala Palatului. Știm de pasiunea ei pe care a dobândit-o și de la bunic, dar și de la cel căruia aș vrea să îi îndreptăm un gând și un omagiu pios, pentru Tudor Diaconeasa, cel care la Oboga, venind dintr-o familie de olari, a încondeiat ouă «chinuite». Într-adevăr, tehnica lui era extrem de primitivă în încondeiatul ouălor, dar realiza adevărate opere de artă care sunt expuse în această expoziție de fotografii cu ouă purtând motive specifice. Deci în afară de bunicul tău, Daniela, au existat și încondeietori care au preluat motivele distincte provenite din ceramica de Horezu[2] și au făcut o muncă măiastră cu mijloace tehnice deosebit de simple?"

Daniela Cristina Vlad*, încondeietoare de ouă din Oboga, Olt:*

„Mulțumesc domnului Valeru Ciurea care ține să ne scoată la atelier, ca să vedem lumea și ca să ne cunoască lumea. Tehnica încondeierii ouălor pe vremuri părea dar nu era foarte ușoară. Nu existau foarte multe tehnici moderne cum sunt astăzi la îndemâna noastră, de exemplu aceste încălzitoare de ceară. Înainte încălzeam ceara la gura sobei sau afară la foc, pe o tablă de unde tot fumul ne venea în ochi și abia vedeam de lacrimile pe care le aveam pe față. Asta am văzut la bunicul meu Nicolae Vladu, dar și la domnul Tudor Diaconeasa, eu îi spun nașu´, pentru că este nașul de cununie al bunicului cu bunica mea. Fiecare motiv în parte pe care noi îl punem pe ouă, inclusiv eu, astăzi, l-am păstrat la valoarea lui naturală, exact așa cum l-am preluat. Nu am modificat nimic și nici nu vreau să modific nimic, pentru aspect[3]. Valoarea este aceea pe care am preluat-o, țin foarte mult la valoare și la tradiții, de asta mă bucur că sunteți aici veniți în număr atât de mare. Foarte mulți tineri din ziua de astăzi nu mai apreciază meșteșugurile vechi, deoarece ei consideră că este ceva învechit. Dacă nu este ceva care se poartă în zilele noastre, ei argumentează sau gândesc că nu este la modă (că n-ar mai fi de actualitate). Dar rădăcina noastră ca români, care este? Noi suntem poate cea mai creativă nație. Este punctul meu de vedere. Dacă nu ne arătăm talentul, dăruirea, iubirea de țară, n-o va face nimeni pentru noi. Astăzi, spre deosebire de lucrul tradițional, o să folosim niște culori chimice, pentru că nu putem să facem culorile naturale pe care eu le fac acasă, pe care eu le-am văzut la bunicul și la dl. Tudor Diaconeasa. Galbenul eu îl obțin prin fierberea cojii de măr pădureț, roșul îl obțin din sfecla roșie sau din petalele de mac, la fel, prin fierbere, iar culoarea neagră o obținem prin fierberea cojii de arin. Eu îl fierb până scade apa la jumătate din recipientul în care punem aceste surse vegetale, după aceea las o zi și-o noapte coaja în apă pentru a-și lăsa tot *mustu´*, așa ne spunea bunicul, pentru a-și lăsa toată seva în lichidul respectiv. A doua zi, altă acțiune, strecurăm apa, adăugăm un sulfat feros pe care noi în ultima perioadă îl obținem destul de greu; așa l-am pomenit, de pe vremea înaintașilor noștri direcți."



2 Se pare că ceramica și ouăle încondeiate s-au influențat reciproc, observând că motivele de pe ouăle încondeiate sunt mult mai numeroase și mai diverse. Până la o vreme, ceramica a păstrat motivația pentru utilitate, pe când ouăle de Paști au dezvoltat motivația mai accentuată, expresă către spiritualitate, afectivitate și individualitate creatoare.

3 În sensul de a nu-i schimba reprezentarea, aspectul tradițional, moștenit.





***Victoria Bizon**, conducătoarea Șezătorii București:* „La Iași îl găsiți, calaicanul".

Daniela Cristina Vlad: „Numit popular calaican, cu sare grunjoasă se fierbe până nu mai rămâne niciun pic de spumă, pentru că atunci când adăugăm sulfatul feros, calaicanul face foarte multă spumă, dar în urma fierberii, spuma nu trebuie să se mai observe ca să fie pregătit pentru folosire. Îl lăsăm să se răcească la temperatura la care putem să ținem mâna în lichid și putem să introducem ouăle pentru a se topi ceara. O să vă arăt, sper să vă implicați, să puteți pleca cel puțin cu un obiect făcut de dumneavoastră. Puteți să vă alegeți un model pe care doriți să-l încondeiați, eu vă arăt cum puteți să-l obțineți, sau alegeți pur și simplu ce model vi-l imaginați dumneavoastră, dacă nu se poate reproduce modelul pe care îl avem în imagini sau pe care îl apreciați. Trecem la lucru, ca să vă arăt și practic pentru că teoria e ușoară, practica e mai grea".

Valeru Ciurea: „Aș avea o sugestie, să dăm jos fotografiile expuse și să vi le punem în față, pe masă".

Corina Mihăescu: „Bună idee, pentru că și eu i-am rugat înainte. Dacă la celelalte întâlniri îi îndemn să aibă direct contact cu obiectul realizat de meșteșugar, acum v-aș ruga să nu atingeți aceste exponate, adică ouăle încondeiate, pentru că deja am avut un accident mai devreme cu unul dintre ele și, cum vă spuneam, sunt de patrimoniu pentru că ele sunt și ale unor Tezaure Vii care nu mai există acum și sunt de nerepetat".

Valeru Ciurea: „Printre aceste ouă sunt și unele din 2005 de când Corina Mihăescu a realizat o cercetare la Oboga, dar și mult mai înainte de acel an, în curtea meșterului Tudor Diaconeasa".

Din asistență, o întrebare: „Cum faceți pentru a obține roșul din sfeclă?".

Daniela Cristina Vlad: „După ce fierbem apa în clocot, adăugăm sfecla spălată și curățată, nu fierbem sfecla în apă, chiar foarte multă sfeclă, chiar dacă se umple vasul în care avem lichidul, după ce își lasă seva, o lăsați până considerați că vă convine nuanța respectivă, de roșu, se poate scoate și rămâne soluția[4]. Trecem la practică. Iar pentru cei care nu știu tehnica de golire o să v-o prezint în primul rând pe aceasta. Bătrânii noștri o practicau altfel. Aveau o pompă manuală, făceau o găurică cu un cui subțire și balbotau, adică făceau presiune în ou și ieșea pe același orificiu. Eu fac așa: fac două găuri, cu o sârmă amestec puțin conținutul după care suflu pe o parte și iese pe cealaltă. Este mult mai simplu. O să vedeți concret. Eu o să stau undeva la mijlocul mesei mari să mă vadă și cei din stânga și cei din dreapta și cei din față".

4 Se poate verifica separat consistența culorii, pe o foaie de hârtie sau pe un ou.

Interviu cu Daniela Cristina Vlad[5]

Aurelian Popa Stavri: „Daniela Cristina Vlad, mulțumim pentru prezența ta aici la Întâlniri de tezaur, la unul dintre aceste tipuri de evenimente organizate în condiții excelente de Institutul Național al Patrimoniului".

Daniela Cristina Vlad: „Mulțumesc pentru invitație doamnei Corina Mihăescu și Institutului".

Aurelian Popa Stavri: „Te rog să completezi partea ta de activitate folclorică de data aceasta, prin cântec și prin jocul popular".

Daniela Cristina Vlad:„Ca dansatoare am profesat o perioadă de câțiva ani, nu prea mulți, până am născut primul copil. Am participat ca dansatoare în trei dintre ansambluri, unul de la Cungrea, unul de la Osica de Jos și unul de la Dobrun, județul Olt. După aceea n-a mai existat activitatea de dansatoare, am rămas doar pe partea de cântat. Coregraful avea nevoie de desenul complet pe scenă, nu trebuia să aștepte după mine. Nu mi-am mai dorit pentru că activitatea presupunea să lipsesc mult mai mult de lângă copii. Participam doar la spectacolul muzical vocal, solistic, de cântat. Și acum cultiv muzica populară ca interpretă.





Am fost solistă și la ansamblurile unde am dansat, am mai colaborat încă mulți ani cu ansamblurile respective, am participat la marea majoritate a festivalurilor organizate în țară, unde am fost și laureată, ca de exemplu Festivalul „Cântecele Dunării" de la Ianca, „Corabia de Aur", „Tita Bărbulescu" de la Topoloveni, premiu la Festivalul „Lăutarul" din Drăgășani".

Aurelian Popa-Stavri: „De unde ai moștenit cântecele?".

Daniela Cristina Vlad: „Nu am moștenit nimic, nici versuri. Doar vocea de la mama. Prima dată am început să cânt la grădiniță. Ca părinte, mama vrea să-și vadă copilul pe scenă. Ulterior, eu nu mi-am mai dorit să mai cânt. Eu m-am născut într-o zodie în care îmi place să stau mai retrasă. Și atunci nu voiam să ies în față să mă privească lumea. Dar mami îmi zicea «Dar ieși că ai ce să arăți!». La un moment mi-a spus răspicat: «Trebuie să cânți pentru că ai potențial!»".

Aurelian Popa Stavri: „Urmărea dezvoltarea sufletească și sociabilitatea".

Daniela Cristina Vlad: „Mie nu-mi plăcea să cânt în fața publicului, dar acasă cântam non-stop. Cântam la câmp, când mergeam la coasă, la cosit de fân, inclusiv când încondeiam la ouă. Cântecele le-am prins din vatra satului, mai ales când m-am pregătit să merg la festivaluri. Eu sunt chiar din Oboga de Sus, cea de lângă Călui"[6].

Interviu cu Valeriu Ciurea

Aurelian Popa Stavri: „Mulțumesc Daniela Cristina Vlad!" Bună ziua domnule Valeru Ciurea. Eu sunt Aurelian Popa-Stavri, fost redactor muzical la Radio România Antena Satelor și cu emisiuni și rubrici la celelalte posturi ale Societății Române de Radiodifuziune, între 1990-2022. Vă rog să vă prezentați dumneavoastră ca specialist și pasiunile care v-au atras către acest domeniu".

Valeru Ciurea: „Sunt consultant artistic la Centrul Județean de Cultură și Artă, secția Programe, impresariat, spectacole, cercetare, conservare și promovare a culturii tradiționale, fostul Centru Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Slatina. E bine că a rămas chiar dacă este sub titulatura aceasta. Centrul reunește fosta instituție cu denumirea de mai sus, Școala Populară de Artă și Ansamblul Folcloric *Doina Oltului*.

5 Realizat în momentul în care participanții, elevi și studenți, masteranzi la Secția de Etnologie a Facultății de Litere a Universității din București, printre care și Gabriel Gorjanu, totodată profesor și solist de muzică populară oltenească, sau membre ale Șezătorii București, trecuseră la primele trasări ale modelului pe ouăle gata pregătite, golite, de meșterul Daniela Cristina Vlad.

6 Mânăstirea Călui, cu Biserica Sfântul Nicolae, „monument reprezentativ al arhitecturii muntenești din secolul XVI, întemeiat în timpul domniei lui Neagoe Basarab".





Rolul meu acolo este de a descoperi, conserva, tezauriza și promova cultura tradițională în general și în special pe acești meșteri populari extraordinari pe care i-am avut și pe care, o parte dintre ei îi mai avem încă. Mă refer la meșteșugul olăritului de la Oboga și Romăna, la meșteșugul olăritului de Vădastra care are caracter de unicitate mai ales datorită faptului că este realizat de un singur meșter, după 7500 de ani, cu aceleași caracteristici și modalități identice de mii de ani prin care se produceau aceste vase de Vădastra. Poate odată o să reușim să-l aducem pe meșter pentru că merită să fie cunoscut și văzut și aici. El a fost prezent și admirat de mai multe ori la Muzeul Național al Satului «Dimitrie Gusti» din București și la Muzeul Țăranului Român. Avem și pe Olguța Alexandrina Filip din Cezieni care este meșter de țesături și costume tradiționale, invitată și prezentată specialiștilor și viitorilor etnologi cu doi ani în urmă la Casa de Târgoveți din București de aceeași echipă a doamnei Corina Mihăescu de la Institutul Național al Patrimoniului. Olguța Alexandrina Filip este Tezaur Uman Viu din anul 2020, titlu onorific recunoscut în același an și rapsodului Ion Crețeanu din Voineasa, Olt, la categoria spiritualitate, muzică vocală tradițională, de către Comisia Națională pentru Salvgardarea Patrimoniului Cultural Imaterial de pe lângă Ministerul Culturii și Identității Naționale. Județul Olt mai are înscrise la categoria Tezaure Umane Vii pe artiștii Dumitru Liiceanu – cojocar din Vădastra (titlu acordat în 2015), Petre Feraru -















vătaf de călușari, din Beria, Oporelu (2015), Constantin Nițu, meșter popular cusături și țesături populare, din Cornățelu, localitatea Poboru (2018), decedat, dar lăsând o colecție recunoscută de Asociația Colecțiilor și Muzeelor Private, Gheorghe Tănase - meșter popular în prelucrarea artistică a lemnului, sculptor din Corbu (2018), decedat, dar având doi urmași meșteri, Alexandru Stan, din județul Olt și Silviu Manda care locuiește în Pitești, dar care lucrează absolut excepțional, este un demn urmaș al lui Gheorghe Tănase. Revenind, acesta este rostul meu ca să fac cunoscute aceste obiceiuri, tradiții, meșteșuguri și artiști populari pentru că toate acestea definesc fiecare zonă în parte iar noi în județul Olt încă beneficiem de acești meșteri și de urmașii sau continuatorii lor pentru că fiecare meșter și-a lăsat un urmaș. Una dintre caracteristicile lor, trecând peste faptul că sunt artiști prin ceea ce fac, este altruismul cu care și-au dat mai departe meșteșugul acesta, fără să ceară nimic, fără să condiționeze, un lucru rar pentru că cei care au învățat ceva de obicei nu spun".

Aurelian Popa Stavri: „Să încheiem cu o referire la promovarea acestor tradiții în școală, la atragerea copiilor sau tinerilor care nu sunt pasionați sau nu știu că există asemenea valori spirituale identitare, această artă tradițională recunoscută, iată, prin programul inițiat de UNESCO. Cât de deschisă acestei promovări este instituția din care faceți parte?".

Valeru Ciurea: „Noi avem o deschidere excepțională, dovadă stă faptul că de anul trecut am inițiat un proiect care se numește *Ora de cultură tradițională,* cu care mergem prin școli, în câteva grădinițe unde prezentăm în cel mai simplu mod cu putință meșteșugurile. Mergând de asemenea la clasele primare, la clasele V-VIII și urmează la licee pentru că dacă în curricula școlară nu s-au introdus niciodată astfel de elemente, de etnologie, de folclor, oamenii trebuie să le știe, în principal cei din zonele în care aceste meșteșuguri, obiceiuri și tradiții se practică. În această *Oră de cultură tradițională* le prezentăm meșteșuguri, obiceiuri și tradiții, filme realizate, fotografii, întotdeauna meșterul fiind prezent.

Încheiem prin menționarea dosarului de presă oferit tuturor participanților la eveniment. Cu un inspirat design este afișul invitație la eveniment, purtând în imagine coșul cu ouă de Oboga. Urmează pagina cu programul întâlnirii, pe minute: mesaj de bun venit, prelegeri științifice, proiecție filme tematice, vizionarea expoziției de ouă încondeiate, atelier de încondeiat ouă; menționarea categoriilor de participanți. O pagină și jumătate despre cadrul legislativ sub care se desfășoară evenimentul, prezentarea pe scurt a meșterului invitat, a specialiștilor care se vor referi la meșteșug, meșteri și la contextul datinii creștine în care se desfășoară tradiția încondeierii ouălor. Evidențiem cele șapte pagini intitulate «Sărbătorile pascale, tradiții și lumină din veșnicie», text și fotografii publicate de dr. Iuliana Băncescu, cercetător științific la INP, bazată pe o bibliografie consistentă, inclusiv pe datele furnizate de Smaranda Isar de 82 de ani din Câlnic, jud. Gorj, Doina Troacă, de 59 de ani, din Boroșteni, Gorj și cantorul din Ciocănești, jud. Suceava".

A consemnat **Aurelian POPA-STAVRI**
Fotografii de: Rodica Dinache, Valeru Ciurea ,
Ioana Fruntelată

„Hora costumelor”, spectacolul total al portului popular de la Pietrari

Ajunsă la cea de-a 53-a ediție, Sărbătoarea portului popular vâlcean *Hora Costumelor* celebrează la cel mai înalt nivel tradițiile, *ia/cămașa tradițională*, precum și ansamblul vestimentar tradițional.

Anul acesta manifestarea de la Pietrari a adus împreună comunități din 18 localități pentru a prezenta frumusețea costumelor, unitatea în varietatea ipostazelor vâlcene.

Importanța acestui eveniment se evidențiază pe câteva paliere patrimoniale pe care și le asumă, respectiv: păstrarea identității culturale prin costumele populare care sunt expresia moștenirii locale, *Hora costumelor* oferind cadrul perfect în care acestea sunt apreciate și promovate, transmiterea tradițiilor - prin Parada portului, concursuri și spectacole folclorice pe care tinerii sunt încurajați să le practice și să le ducă mai departe, recunoașterea internațională, *Hora Costumelor* contribuind astfel la programul de acțiuni pentru susținerea și promovarea elementului universal *„Arta cămășii cu altiță* - element de identitate culturală în România și Republica Moldova”, înscris în Lista Reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial UNESCO.

Altița face parte din morfologia și ornamentica tipului de cămașă românească scurtă, ale cărei trei elemente - stanii sau trupul cămășii, mânecile și clinii - formează piesa de bază a portului tradițional, având o istorie veche, definită printr-o structură unitară, caracterizată printr-o varietate ornamentală zonală, bogată, în concentrarea elementelor artistice pe principii ordonate de un limbaj artistic propriu.

Ornamentele cămășii sunt organizate în sisteme compoziționale transmise de experiența cristalizată de-a lungul generațiilor în legi scrise și nescrise ale decorului încadrat în spații ornamentate într-un raport proporționat de respirările albe ale fondului materialului.











Broderiile mânecii sunt realizate în trei registre distincte: pe *altiță*, o bandă de mărimi variabile așezată orizontal pe umăr, pe *încreț*, un spațiu decorativ monocrom (alb sau galben), mai îngust decât altița, aflat imediat sub ea, cu scopul de a o lega pe aceasta de restul mânecii, și pe *rânduri* sau *râuri*, reprezentând două-trei șiruri de modele dispuse de la încreț în jos, perpendicular sau oblic.

Dintre toate ipostazele decorative, altița este un câmp plin de semnificații, mai mult decât un element morfologic de croi, în ansamblul iei, situată pe umărul cămășii, în locul cel mai vizibil al mânecii și cel mai puțin supus uzurii, în care se desăvârșește stilistic virtuozitatea tehnică.

Denumirea altiței este un diminutiv de la cuvântul altoi și însemna la început o parte de pânză care se adăuga pe umărul mânecii pentru a oferi mobilitate mișcărilor brațului; ea era prinsă (încrețit) de restul mânecii prin... încreț.

Denumită și *umăr* sau *altoaie*, această parte a cămășii a fost inițial mică, atât cât să cuprindă umărul; pe parcurs însă și-a mărit dimensiunea, potrivită cu lărgimea mânecii, pentru ca, mai târziu, să nu mai fie croită separat, pierzându-și rolul structural în componența mânecii și în ansamblul obiectului vestimentar, păstrându-și însă denumirea și prestigiul artistic-decorativ.

Altița formează o unitate independentă printr-un decor cristalizat după canoane străvechi ale căror înțelesuri s-au pierdut în timp. Limbajul decorativ frecvent al acestui element este alcătuit din „rânduri orizontale (trei până la nouă rânduri) care se succed strâns alăturate și delimitate prin cusături liniare speciale. Un fenomen interesant ce apare la cămășile vechi este faptul că rândul de sus se desprinde de corpul altiței printru-un interval alb al pânzei - denumit și «despărțitoare», formând o unitate independentă, importantă, printr-un decor mai dezvoltat”[1], numit *împrejurar*.

Altița s-a dezvoltat în ultima perioadă într-o tablă compactă și omogenă în care se pot descifra rândurile ce păstrează și prețuirea acestui spațiu decorativ ca pe o frunte a cămășii cu valoare de document, ce conține imagini ale unor sensuri dispărute.

*

Manifestare marcantă a identității vâlcene, demnă de a face parte din Registrul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial prin reprezentări, dar și reprezentativitate, pe care comunitățile o recunosc ca atare, *Hora costumelor* este un eveniment festiv care pune an de an în valoare bogăția și diversitatea costumului vâlcean rezultat din unitatea caracteristică fiecărei subzone sau arii etnografice ale întregului ținut vâlcean. Înscrierea în Registrul Național al Patrimoniului Cultural Imaterial, găzduit de site-ul oficial al Institutului Național al Patrimoniului, a acestui element de inventar al patrimoniului cultural imaterial va fi realizată prin întocmirea unei fișe de inventar la care își vor aduce contribuția cercetătorii Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vâlcea. Elementul va figura la capitolul specific, Evenimente festive din patrimoniul cultural imaterial.

1 Secoșan, Elena; Petrescu, Paul, *Portul popular de sărbătoare din România*, Editura Meridiane, București, 1984, p. 52.

Programul manifestării cuprinde câteva etape devenite, de-a lungul timpului, mărci specifice ale acestui deosebit de important eveniment: parada portului vâlcean (anul acesta, în acompaniamentul Fanfarei „Constantin Brâncoveanu"), primirea purtătorilor de costume în Biserica parohială „Cuvioasa Parascheva", deschiderea oficială, „hora", concursul creatoarelor populare de costum și de țesături de interior, spectacolul artistic oferit de formațiile artistice invitate, concertul Orchestrei „Rapsodia Vâlceană" și al interpreților vocali și instrumentiști.

*

„Comunitatea noastră vestește de 41 de ani venirea primăverii, într-o zi cu semnificații creștin-ortodoxe - Intrarea Domnului Iisus Hristos în Ierusalim, Duminica Floriilor, printr-un proiect cultural apreciat la nivel național, *Hora costumelor* - Sărbătoarea portului popular vâlcean.

Vă așteptăm cu bucurie și speranță să fim împreună pentru a cinsti atât costumul popular vâlcean, cât și pe creatorii și purtătorii de frumuseți neasemuite, însemne ale identității noastre în spațiul românesc și european."

Acesta este textul pe care doamna Elena Stoica, directorul de atunci al Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vâlcea, împreună cu domnul Nicolae Moraru, primarul comunei Pietrari, l-au semnat și l-au expediat celor care au participat în data de 8 aprilie 2012 la cea de-a XLI-a ediție a Sărbătorii portului popular vâlcean.

În cadrul programului manifestării, care a cuprins parada portului vâlcean, concursul









creatoarelor populare de costum și de țesături de interior și spectacole folclorice, participanții au putut asista și la slujba de sfințire a noului edificiu al Căminului Cultural Pietrarii de Sus și al Centrului de Ocrotire Socială Pietrari, eveniment plasat în contextul târgului tradițional de Florii din localitate.

Încă de la prima ediție, organizatorii au trasat anumite momente în desfășurarea evenimentului, devenite în timp tradiționale, iar importanța ce i s-a dat de la început este dovedită și de participarea și aprecierea unor specialiști marcanți ai domeniului culturii populare tradiționale.

Iată, de exemplu, consemnarea celei dintâi ediții a *Horei costumelor*, cuprinsă în documentele primului volum al *Patrimoniului documentar al culturii tradiționale din Vâlcea (1968-2008)*, editat de CJCPCT Vâlcea, la împlinirea a 40 de ani de activitate[2]:

„Pietrari, 19 aprilie 1970:

Prima *Horă a costumelor* - Concursul creatoarelor populare, inițiativă a CJCP Vâlcea și a autorităților comunei Pietrari (primarul însuși, Gheorghe Popescu, a găsit inspirata titulatură), grefată pe tradiția locală potrivit căreia țărăncile arată - de Florii - ceea ce au realizat mai frumos în timpul iernii și având drept scop stimularea creației populare.

2 ***Patrimoniul documentar al culturii tradiționale din Vâlcea (1968-2008)*, Editura Patrimoniu, Râmnicu Vâlcea, 2008.

Programul festivalului - sărbătoare a portului popular, desfășurată în contextul târgului tradițional de la Pietrari - a cuprins: expoziție de artă populară tradițională, concursul de creație, parada portului popular și «hora costumelor». La concurs au participat, cu costume create în iarna 1969-1970, creatoare populare din vetrele ariei etnografice Horezu. Juriul de specialitate, format din Elena Secoșan, Eugenia Trifan și Ioan St. Lazăr (secretar și, totodată, coordonator al concursului), a evaluat costumele în funcție de parametrii prevăzuți în regulament: autenticitatea, specificul și calitatea. Printre laureații primei ediții, nume rezonante în arta populară vâlceană: Olimpia Radu, Ioana Bordencea, Maria Mitroi (Pietrari); Eugenia Predescu, Elena Șoșoacă (Bărbătești); Elena Grigoroiu, Ioana Șugureanu (Bunești); Maria Nicolaescu, Maria Sobolu (Păușești-Otăsău). Printre lăutarii care au animat prima «horă a costumelor» de la Pietrari: Gheorghe Bobei, rapsodul popular din Bărbătești."

Consemnările, precum și descrierea evenimentului de-a lungul anilor, la care personal am participat în mai multe rânduri ne îndreptățesc să reafirmăm că *Hora costumelor*, eveniment de marcă al culturii tradiționale, transmis „de-a lungul generațiilor, recreat în permanență de comunități și grupuri umane, în interacțiune cu natura și istoria lor, conferindu-le acestora un sentiment de identitate și continuitate, contribuind în același timp la promovarea respectului față de diversitatea culturală și creativitatea umană" (art. 3 din Legea nr. 26 din 29 februarie 2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial), poate fi un adevărat element de patrimoniu.

Iată, de exemplu, radiografia sărbătorii portului popular din Vâlcea la cea de-a XXX-a ediție, care consfințește respectarea principiilor urmate de la prima ediție până astăzi:

„2001, Pietrari, 8 martie

Hora costumelor - Sărbătoarea portului popular - ediția a XXX-a. Una dintre cele mai durabile inițiative ale instituției din primii săi ani de activitate. În climatul de fervoare culturală și emulație creatoare al comunei Pietrari, la începutul anilor `70, catalizat de prof. Nicolae Gh. Popescu-Rebus, în jurul căruia gravitau câteva familii de dascăli și animatori culturali - Căpățânescu, Cioacă, David, Dinculescu, Merișescu - și în dialog cu tânăra echipă a Casei Creației Populare Vâlcea (Gheorghe Deaconu, Ioan St. Lazăr), s-a închegat ideea unei sărbători a portului popular, având ca temei tradiția populară ca tinerele țărănci să arate lumii, de sărbători, ceea ce au realizat în nopțile lungi de iarnă. Cel care a dat numele acestei sărbători, păstrat și astăzi, a fost însuși primarul de atunci al Pietrarilor, Gheorghe Popescu. Prima ediție s-a desfășurat în Duminica Floriilor din 1970.

La cea de-a XXX-a ediție, *Hora costumelor*, în aceeași organizare (CJCVTCP Vâlcea, Primăria și Căminul Cultural Pietrari), și-a reconfirmat vigoarea de sărbătoare contemporană a culturii tradiționale. Programul s-a derulat după ritualul îndătinat: moment de reculegere la Sfânta Liturghie a Intrării Domnului în Ierusalim; parada portului popular; vizitarea târgului de artă populară, a expozițiilor de costume și de documente (*Hora costumelor* în imagini de arhivă); festivitatea de deschidere și de înmânare a diplomelor aniversare; concursul creatoarelor de costume; concert de muzică populară susținut de Orchestra «Rapsodia Vâlceană» și Grupul «Rapsozii Oltului»; Concursul «Cel mai frumos costum purtat la horă»; și, bineînțeles, *Hora costumelor*. «Regia» acestui «spectacol» a fost semnată de Elena Stoica, director al CJCVTCP Vâlcea.

Primarul comunei, Nicolae Șoșoancă, Gheorghe Deaconu, consilier-șef al IJC, Corina Mihăescu, cercetător la INP, și Gheorghița Măleanu, membru al Academiei Artelor Tradiționale, au formulat evaluări și au conturat perspective. Organizatorii au întocmit un palmares selectiv al «Horei costumelor XXX» - cele mai valoroase 10 creatoare populare premiate de-a lungul edițiilor: Gheorghița Măleanu, Elena Paraschivoiu, Olimpia Radu, Anica David, Ana Avramescu, Zenovia Tâlciu, Georgeta Preda, Alexandrina Constantinescu, Silvia Vețeleanu, Maria Foltea, cu precizarea că primele trei clasate sunt membre ale Academiei Artelor Tradiționale «ASTRA» Sibiu. S-a întocmit și un clasament al căminelor culturale, în funcție de constanța participării și consistența valorică: Pietrari, Bărbătești, Păușești-Otăsău, Bunești, Mihăești."

În cuvântul de deschidere rostit anul acesta de directorul CJCPCT Vâlcea s-a afirmat faptul că *Hora costumelor* «este un eveniment care pune în valoare patrimoniul nostru cultural tradițional, precum și identitatea comunităților».


RM.VÂLCEA
























FLORILE
PRIMĂVERII


DIPLOMA













S-a reafirmat cu acest prilej ideea de a înființa în viitor sărbătoarea portului popular românesc, pornind de la exemplul *Horei costumelor* din Vâlcea.

În prezența unui public numeros, doamna Elena Stoica a prezentat «reprezentativele» fiecărei comune participante, deschizând astfel concursul creatoarelor și identitatea fiecărei comunități participante anul acesta la Pietrari: Bărbătești, Costești, Copăceni, Păușești-Otăsău, Băile Govora și Pietrari.

Regulamentul concursului prevede ca fiecare «reprezentativă» să prezinte atât costume din lăzile de zestre, cât și costume sau piese de port popular lucrate în prezent de creatoarele din Vâlcea.

Rodica Crăcană de la Costești a prezentat un frumos costum de tânăr, cu o cămașă veche de 100 de ani, cusută cu șabac cu fir de mătase, încheiată cu colțișori, având la gât o bentiță cu model geometric.

Deschizătura de la gât a cămășii a fost făcută cu «o măsură» specială: lărgimea gurii de la oală de pământ.

Au fost prezentate de asemenea costumele «Domnițelor» de la Costești, care se evidențiază atât prin eleganță, cât și prin piesa specifică: comănacul care se poartă pe cap împreună cu marama.

Impresionantă, ca în fiecare an în care am participat la *Hora costumelor*, a fost și prezentarea Mariei Foltea din Mihăești, care a îmbrăcat și a prezentat anul acesta costumul bunicii sale vechi de 100 de ani, cu o splendidă zăvelcă vânătă, dar și costumul lui Ștefăniță, nepotul său, pe care dânsa l-a lucrat anul acesta, luând drept model costumul bunicului său. Maria Foltea consideră portul popular din familia sa «un dar dumnezeiesc pe care trebuie să-l dăm mai departe». Meritul de a păstra portul popular și de a-l perpetua prin creații noi îi revine și mamei sale, Maria Borța.

O altă «echipă» specială de creatoare și purtătoare de costum popular a fost cea de la Bărbătești: Ana Avramescu, care și-a prezentat creația în mai multe categorii: țesături - desagi pentru caii de povară, scoarțe, cusături - costume populare și împletituri - îmbrăcăminte din lână.

Maria Boboacă a prezentat două costume pentru copii «pentru nepot și nepoată, dar nu am avut pe cine să îmbrac. Mi-ar fi fost drag să vin cu doi copii, dar în satele noastre nu mai sunt tineri».

Elena Paraschivoiu, renumita creatoare de țesături și de piese de port popular, a încheiat în aplauzele tuturor prezentarea costumului din Bărbătești, dar și a frumoasei sale familii:

«Eu am făcut copii buni și am o familie, n-am ce zice! Fata mea, Silvia Vețeleanu din Pietrari, e ambițioasă și lucrează mai frumos ca mine».

«Reprezentativa» comunei Copăceni a fost condusă anul acesta de Ioana Enea și s-a evidențiat prin autenticitatea și diversitatea costumelor prezentate, dar și a tehnicilor de lucru.

Participarea tinerilor la acest eveniment se datorează deopotrivă familiei Gheorghe și Maria Ruiu, care iubesc arta tradițională românească, educându-i pe copii în spiritul ei.

Au fost prezentate cu această ocazie costume de horă, «de zi cu zi» sau de nuntă din lăzile de zestre ale bunicilor, s-a realizat o tipologie a iilor din Copăceni: ii cusute pe pânză de casă, cusute pe dos la un fir, ii cu cusături înfurcite sau cu cusături cu zvilțe[3].

La sfârșitul concursului de creație s-au decernat premii creatoarelor care au prezentat costume populare și țesături tradiționale, autentice, de calitate și în acord cu specificul fiecărei comunități: Elena Paraschivoiu, Silvia Vețeleanu, Maria Gibu, Maria Foltea, Elena Banu, Rodica Crăcană.

Anul acesta vremea urâtă nu a îngăduit parada portului popular și hora costumelor, devenite tradiționale în desfășurarea acestei mari sărbători.

La plecarea din Pietrari am primit ultimul număr al revistei «Realitatea Info», publicație lunară de informație editată de Căminul Cultural Pietrari (director Constantin Diaconu), în care am citit o poezie scrisă de învățătoarea Anica David, participantă activă în ultimii ani la eveniment. Mi-am imaginat astfel, prin versuri, *Hora costumelor* de la Pietrari:

Rugă! Salvați arta populară!

Cu cămeșa românească
Și zăvelca cu arnici,
Am venit c-o rugă-aici,
Cu surata mea catrință
Și cu brâul oltenesc,
Să mă plâng la nalte-fete:
- Vreau să nu mai pătimesc
Și să stau mereu uitată
Tot prin lăzi de zestre vechi!
Vreau să fiu scoasă la horă

3 Zvilță = zbilță, franj.

La Biserică, de Paști
Vreau pe uliți să-nflorească
Ii cu flori de măr și fragi,
Cu altițe luminate,
Cu șebace și chenare..
Să străluce viu în soare...
Prea mă simt uitată, frate
Și lăsată tot deoparte...
Vă rugăm, cu mic, cu mare
Când în sat e sărbătoare
Prindeți-vă-n hora mare!
Purtați, frate, cu mândrie
Portul nostru românesc!
Jucați Brâul și Bătuta
Alunelul și-nvârtita
Cu iuțeală, bărbătesc!
Chiuind cu strigături
Și-nvârtiți strângând la piepturi
Iile cu-nfloriturі...
Mijlocelul strâns în bete,
Fuste albe și-ncolțate,
Să salte zăvelca, frate!
Că așa jucau străbunii
- Jucați, frate, ca Românii!"





Bibliografie

***Patrimoniul documentar al culturii tradiționale din Vâlcea (1968-2008)*, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, Editura Patrimoniu, Râmnicu Vâlcea, 2008.

Mihăescu, Corina, *Cămașa tradițională - trupul și sufletul portului popular românesc*, în *Ii și cămăși românești - tradiție și valorificare*, Ministerul Culturii - Institutul Național al Patrimoniului, Proiect co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, Editura S.C. TIPODEC ´95 S.R.L., București, 2019, pp. 3-8.

Secoşan, Elena; Petrescu, Paul, *Portul popular de sărbătoare din România*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1984.

Legea nr. 26 din 29 februarie 2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial.

https://patrimoniu.ro/ro/patrimoniu-imaterial/articles/registrul-na-ional-al-patrimoniului-cultural-imaterial

Dr. Corina MIHĂESCU
Cercetător științific I,
Compartiment SPCI - DPMPIFD,
Institutul Național al Patrimoniului

Fotografii preluate de pe site-ul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vâlcea
https://traditiivalcene.ro/galerie_imagini_sel_2025.php?select_s=624&sec_s=Hora%20costumelor%20-%20sarbatoarea%20portului%20popular%20valcean%202025

PATRIMONIUL ȘI ARTA VIZUALĂ - Expoziții INP

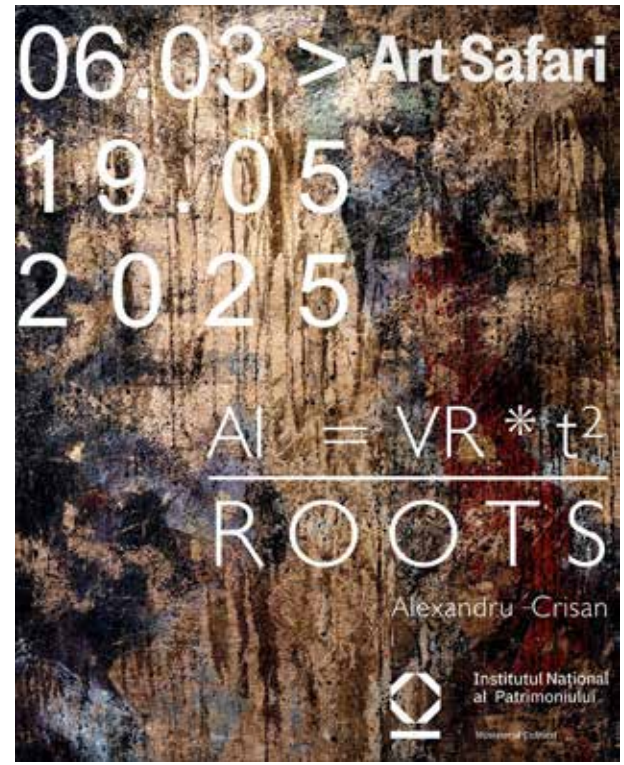
Omu' privește, da' nu vede până departe, acolo unde sunt
tainele închise și se desprind izvoarele vieții.
(Ernest Bernea - „Spațiu, timp și cazualitate la poporul român")

Cum SOARELE s-a aflat la apogeul drumului prin an, punct culminant și prag în care stihiile au stat în cumpănă, este firească o privire retrospectivă a expozițiilor de artă vizuală, curatoriate în prima jumătate a anului. Aducând laolaltă piese textile de colecție create de „designerii" anonimi din satele veacului trecut și obiecte de artă semnate de artiști contemporani, îmbinând tehnologia cu povestea, am intenționat (și cred că am reușit) o „revrăjire a lumii", consecință firească a „dezvrăjirii" ei.

Primele două expoziții marca INP s-au desfășurat în prestigiosul spațiu ART Safari, situat în inima Bucureștiului, Palatul Dacia-România din centrul vechi. Am început, cum era firesc, de la ***RĂDĂCINI - O MEDITAȚIE VIZUALĂ DEDICATĂ PATRIMONIULUI IMOBIL*** (6 martie - 21 mai), o expoziție a artistului Alexandru Crișan, co-curatoriată de dr. arh. Ana Maria Crișan.

RĂDĂCINI a fost o construcție vizuală dedicată subtil patrimoniului material imobil. În cadrul expoziției, arta și arhitectura românească de patrimoniu, creația modernă și cea contemporană s-au potențat reciproc, afirmând rolul *Institutului Național al Patrimoniului* ca protector al valorilor culturale și arhitecturale imutabile.

Expoziția RADĂCINI a fost un discurs vizual al brutalismului liric, într-o interpretare plurivalentă, care a interconectat la nivelul semnificațiilor arta contemporană și sursele ei din lumea tradițională veche. Construită polisemantic, expoziția și-a propus să poarte observatorul din stadiul de privitor al prezentului, în cel de contemplator al timpului, pendulând de la lucrările recente ale lui Alexandru Crișan și stadiile premergătoare creației. Cu o cheie particulară de înțelegere și citire, expoziția a explorat linia sensibilă a interpretării conexiunilor și influențelor, într-un parcurs circular realizat în jurul dialogurilor creatoare vizuale, din lumea, viața și lucrările lui Constantin Brâncuși. Subtilitățile legăturilor au constat în persistența











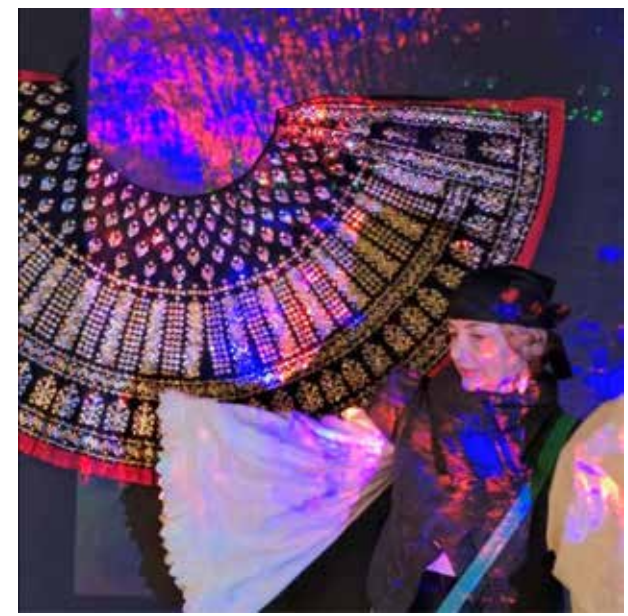




memoriei locurilor de origine, persistența sunetului, vibrației, persistența senzațiilor și atmosferelor, ale interpretărilor multiple într-o lume a noizului contemporan.

Expoziția a pornit de la procesul contemplativ care precede actul de creație. Apoi a construit o punte a originilor artistice, reunind cadrele neschimbate ale unei lumi aparent înghețate în timp, cu arhiva de imagine recentă ce imortalizează fragmente *eternae* din patrimoniul vernacular (în **Proiecția Filmică** AI **= VR * t² /** Architectural Intelligence = Vernacular Resilience x time).

Într-un adevărat SAFARI artistic, prin imagine, narație și arhivă documentară, expoziția RĂDĂCINI a fost o meditație elaborată asupra actului de contemplare pre-creațională, evidențiind patrimoniul imobil vernacular ca sursă vitală de inspirație artistică, punct de plecare pentru creația modernă și contemporană.







A urmat expoziția ***GRĂDINA RAIULUI*** (22 mai - 29 iunie), care a adus în atenția vizitatorilor piese textile și podoabe din Colecția Etnografică Marius Matei, precum și fotografii semnate Anna Senik, artist vizual din Ucraina. Mentalul popular păstrează relictual imaginea Raiului ca proiecție a unei grădini înflorite și înmiresmate, cu păsări nemaivăzute și meri cu mere de aur, a cărei amintire se reactualizează în fiecare primăvară-vară. Dintotdeauna plantele au avut un rol fundamental în marcarea ritmului cosmic, fiind considerate orologiile vegetale ale anului. Începând cu luna mai, ele încep să își activeze și proprietățile magice. Grădina reprezintă - la nivel simbolic - marele dar pe care natura l-a făcut culturii, esența frumuseții, a nemuririi și a înțelepciunii, fiind cea care a dat numele academiei, după cel al parcului Akademos, unde Platon ținea lecții discipolilor săi.

Discursul vizual a fost generat de o instalație metaforică formată din obiecte textile de artă țărănească, a cărei ornamentică a amintește de Grădina Raiului, ca proiecție simbolică a gândirii mitice. Reflectarea pieselor de colecție în fotografiile contemporane a reprezentat oglinda dinamicii sociale a satului contemporan și a schimbării limbajului de comunicare.







Inspirat de cuvintele lui Gustav Mahler - „tradiția nu înseamnă venerarea cenușii, ci transmiterea focului" - colecționarul și etnograful dr. Marius Matei este de părere că „într-un spațiu cultural, în care trecutul este adesea privit ca o relicvă îndepărtată, colecția se prezintă lumii ca un reprezentant emblematic al patrimoniului Banatului de câmpie, o regiune care pulsează de tradiții și frumusețe autentică. Cu o istorie de peste 20 de ani, depășește granițele muzealului, devenind o mărturie vie a unei moșteniri care încă arde cu intensitate" [...] „Una din trăsăturile fundamentale ale acestei colecții este dinamismul său. Nu este vorba doar despre obiecte expuse, ci despre un patrimoniu viu, care continuă să inspire prin evenimente, expoziții itinerante, ateliere și workshop-uri, reușind să creeze o legătură între trecut și prezent și să devină parte din dialogul cultural contemporan."

De-a lungul anilor, colecția Etnografică Marius Matei a depășit granițele regiunii, fiind prezentată în instituții culturale de prestigiu

precum Muzeul Național al Țăranului Român și Muzeul Satului „Dimitrie Gusti" din București, Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj, Palatul Culturii din Iași, Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia ș.a.m.d. Mai mult decât atât, costumele bănățene au ajuns să fie admirate și la nivel internațional, în expoziții organizate în țări precum Austria, Belgia, Germania, Cehia, Slovacia, Serbia, Ungaria și Emiratele Arabe Unite. Această recunoaștere globală subliniază universalitatea valorilor estetice și culturale ale Banatului de câmpie.

Pornind de la cuvintele-cheie tradiție-inspirație-reimaginare, expozițiile din cadrul ART Safari s-au bucurat de un real succes, oglindit - dincolo de numărul mare de vizitatori - în cronici, emisiuni TV, interviuri, postări în social media. În spațiul contemplativ creat, arhitectura vernaculară, textilele de colecție, arta și fotografia contemporană s-au potențat reciproc, afirmând rolul Institutului Național al Patrimoniului ca protector al valorilor culturale și arhitecturale imutabile. În acest moment, INP pregătește un alt proiect, inspirat de locul și contextul celui mai important eveniment dedicat artei din România, a cărui puternică latură educațională face parte atât din misiunea instituției noastre, cât și din cea a organizatorilor.

Părăsind spațiul convențional de expunere asigurat de pavilionul ART Safari, Institutul Național al Patrimoniului a creat trei expoziții efemeride pentru a celebra cămașa românească și sărbătoarea Sânzienelor/ Drăgaica, căutând noi expresii și contexte de prezentare a patrimoniului etnografic, care să le legitimează vechimea și autenticitatea. A încerca să creezi emoție estetică, conținut cultural și inspirație prin aducerea în prim-plan a unor elemente ce țin de patrimoniu, pendulând între granițele decontextualizării obiectului țărănesc și pierderea identității timpului festiv, pare la prima vedere o utopie. Însă, reeditarea lor simbolică și-a demonstrat deja forța de reinventare în spațiul cultural urban, de captare a atenției și de seducție a publicului.

CĂMAȘA - SEMNE ȘI POVESTE a fost expoziția de o zi (12 iunie) generată de deschiderea Sesiunii Anuale de Comunicări Științifice a Institutului Național al Patrimoniului - *Trecutul din Prezent* - și s-a desfășurat în gradina spațiului cultural PLAN PATRU din strada Plantelor nr. 4, monument istoric emblematic din punct de vedere al restaurării și revalorificării prin programe de artă, cultură și educație. Parte a Mahalalei Mântuleasa la sfârșitul secolului XIX, clădirea reflectă stilul eclectic al vremii, cu influențe clasice și baroce evidențiate prin fațadele detaliate și ornamentația complexă. Bătrânul tei ce tronează în mijlocul grădinii a fost sursa de inspirație a instalației de artă imaginată de onirica întâlnire cu sânzienele.

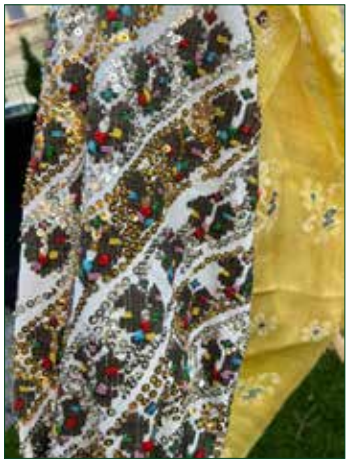


















De solstițiu (21 iunie), Institutul Național al Patrimoniului a revrăjit lumea și grădinile Castelului Salbek din județul Arad. Artă contemporană, hori și hore, foc și Soare. Performingul numit ***SOLSTIȚIU ȘI SÂNZIENE - VERIGI SOLARE DIN „LANȚUL MEMORIEI”*** a fost demersul curatorial la care am visat un an întreg. Muzică, foc, ritual și carte. Doina Lavric-Parghel și Zamfira Mureșan au cântat și descântat, abordând a cappella piese de strat vechi din repertoriul de seceriș, cântări ceremoniale de nuntă, descântece de iele/șoimane/sânziene, povești, fragmente de baladă. Artistul vizual Sergiu Chihaia a construit un imens soare textil, înconjurat de șapte cămăși prinse într-o horă. Șapte fete-sânziene le-au îmbrăcat, au rotit soarele în cercul fără de început și sfârșit, apoi l-au dus la asfințit. Ele au redevenit vestale, iar soarele a devenit foc. În plan ritual, prin incendierea instalației-soare a artistului Sergiu Chihaia, s-a stabilit relația lemn-foc, metaforă a forței fertilizatoare a morții, în care cărbunele/cenușa asigură regenerarea perpetuă a vegetației.







Roata soarelui, cununile din spice și făcliile aprinse au fost forme de invocare, replici terestre ale astrului pe pământ. La noi, ca în toate culturile lumii, cercul protejează corpul, casa, comunitatea, recoltele, de duhuri rele, molime, infertilitate. Are proprietăți și efecte magice. Împletit din plante, brodat, incizat, cioplit, trasat simbolic pe pământ, format din oameni sau înconjurând temple și monumente de cult, cercul este cel mai prezent relict heliolatric din lume.

La Castel Salbek, Institutul Național al Patrimoniului a celebrat solstițiul de vară împreună cu artiști de la Universitățile de Artă din București și Cluj, sub semnul artei contemporane, a muzicilor și poveștilor arhaice, susținând totodată partea educațională și documentară a sărbătorii Sânzienelor prin editarea catalogului MIDSUMMERS'S DAY.

CĂMAȘA ROMÂNEASCĂ - PATRIMONIU ȘI CONTINUITATE a fost expoziția prezentată de Institutul Național al Patrimoniului la Palatul Parlamentului, la invitația Comisiei Parlamentare UNESCO, pentru a celebra Ziua Iei, un omagiu adus acestui veșmânt prin recuperare, reinventare și exprimare prin cod vestimentar, într-o emoționantă expresie vizuală a identității noastre.























Cămașa tradițională românească este o construcție culturală a identității manifestată pe corp, funcționând în afara granițelor ca un punct de informare asupra locului din care vine persoana ce o poartă. Standardizarea ei sau dispariția meșteșugului vor duce negreșit la apariția unei identități generice cu putere de comunicare extrem de limitată. Din acest motiv, este esențială protejarea UNESCO a meșteșugului, prin includerea pe Lista reprezentativă a elementelor de patrimoniu cultural imaterial al umanității a artei cămășii cu altiță, ca element de identitate culturală în România și Republica Moldova, începând cu 1 decembrie 2022. Astfel, cămașa cu altiță, chiar dacă se înscrie în dinamica procesului de înnoire, trebuie să rămână în tiparul și ornamentica inițială pentru a asigura proiecția unei identități colective specifice.

Numită generic *ie*, a însoțit femeia pe întreg parcursul vieții, de la riturile de inițiere la cele de trecere, constituind un fragment de istorie personală dintr-un mozaic infinit. Femeia avea obligația socială de a confecționa cămășile pentru ea și membrii familiei, în baza unui cod transmis prin generații, respectând cutume legate de inițierea și terminarea lucrului. Ducând mai departe forța arhaică a gândirii magice, le-a învestit cu puterea de a acționa apotropaic, asemeni unui scut. Acum, cămășile tradiționale reprezintă un liant puternic și stabil al românilor de pretutindeni, unind generațiile și formând punți de legătură între comunitățile românești din diferite țări. Cu fiecare expunere, ne transmit putere și protecție, ne ajută să comunicăm o stare specială, ne dau identitate și aripi.







Dr. Iulia GORNEANU, curator
Documentarist INP
Fotografii de: Asociația Castel Salbek, Arh. Alexandru Crișan, Comisia Parlamentară UNESCO, Colecția Etnografică Marius Matei, Iulia Gorneanu

„Ouăle de Paști din Oboga", o valoroasă „Întâlnire de Tezaur"

Unul dintre meșteșugurile străvechi ale Oltului, încondeiatul ouălor, a fost prezentat în cadrul unei **„Întâlniri de Tezaur"** organizată de Institutul Național al Patrimoniului, în sediul acestei instituții și a fost dedicat elementului viu de patrimoniu cultural imaterial **„Obiceiul încondeierii ouălor de Paști"** care a fost inclus în anul 2023 în **„Registrul Național de Patrimoniu Cultural Imaterial"** de către Comisia Națională pentru Salvgardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, registru gestionat de către Institutul Național al Patrimoniului. Această ediție a **„Întâlnirilor de Tezaur"**, derulată în colaborare cu Centrul Județean de Cultură și Artă Olt sub titulatura **„Ouăle de Paști din Oboga"** în cadrul Programului cultural *„Promovarea și salvgardarea patrimoniului cultural național imaterial"* a avut-o ca invitată specială pe Daniela Cristina Vlad din Oboga, județul Olt, meșter încondeietor de ouă, care a învățat meșteșugul de la bunicul său, Nicolae Vladu și de la Tudor Diaconeasa, cel mai cunoscut meșter încondeietor de ouă de pe Valea Oltețului, membru al Academiei Artelor Tradiționale din România. Proiectul a avut caracterul unui atelier practic demonstrativ și a avut drept scop *„promovarea practicilor culturale specifice sărbătorilor pascale și încondeierii tradiționale a ouălor, împreună cu deținătorii, păstrătorii și creatorii activi recunoscuți de comunitatea purtătoare de elemente vii de patrimoniu local și de comunitatea științifică, prin intermediul atelierelor de lucru educativ-creative, al expozițiilor etnografice și al dialogurilor tematice în context etnologic".*



Printre participanții la atelierul de încondeiat ouă s-au aflat studenți și masteranzi din cadrul Facultății de Litere, Universitatea din București, câteva membre ale Asociației „Șezătoare București", precum și alți invitați dornici să afle tehnica încondeierii ouălor așa cum se face pe Valea Oltețului, la Oboga și Călui.

Aspectele științifice au fost susținute de specialiștii în patrimoniu cultural imaterial din cadrul Institutului Național al Patrimoniului, doamna dr. Corina Mihăescu și doamna dr. Iuliana Băncescu. Participanții la eveniment au putut admira o expoziție de fotografie cu meșteri încondeietori de ouă din județul Olt, una de ouă încondeiate și o a treia de ceramică de Oboga, expoziții pregătite de dr. Corina Mihăescu de la Institutul Național al Patrimoniului și de Valeru Ciurea, consultant artistic în cadrul Centrului Județean de Cultură și Artă Olt. Au fost prezentate și câteva filme documentare având ca protagoniști meșteri încondeietori de ouă din județul Olt și ouă încondeiate de aceștia, filme realizate de dr. Corina Mihăescu și colegele sale de la Institutul Național al Patrimoniului, de Valeru Ciurea de la CJCA Olt și un reportaj realizat de o echipă a TVR Craiova despre meșterul Daniela Cristina Vlad.

După cum au menționat organizatorii, evenimentul a avut loc *„În contextul desfășurării programelor de cercetare aplicată, salvgardare și promovare a elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial din România, contribuind astfel la valorizarea moștenirii culturale naționale".*

În cuvântul de deschidere adresat de către doamna Valeria Oana Zaharia, managerul interimar al instituției, aceasta a ținut să precizeze că *„(...) astfel de evenimente sunt foarte frumoase, valoroase, interesante, ne conectează cu tradițiile, cu lucruri care ar trebui să aibă o prezență mult mai simțită în viețile tuturor".*

Dr. Corina Mihăescu, organizatorul principal al evenimentului, a spus: *„De la culoare până la motivele absolut diferite, diverse, numeroase, totul este posibil în acest ou care, după cum spunea Constantin Brâncuși, este maica tuturor formelor. Și așa este, avem ouăle perfecte în fața noastră și de aceea vrem să desfășurăm povestea acestei întâlniri, care se dorește una caldă, bună, blândă, fără gânduri rele, pentru că am intrat acum în Săptămâna Patimilor, trebuie să fim buni și înțelegători și plini de talent întru înfăptuirea minunii care se cheamă în această săptămână încondeierea ouălor. Ne bucurăm foarte mult să fim împreună, ne bucurăm că alături de noi se găsesc prieteni și meșteri și oameni de știință de nădejde. Și mă refer la invitații noștri speciali, la Daniela Vlad, care este meșter încondeietor de ouă din Oboga și, de asemenea, la Valeru Ciurea, prietenul și colaboratorul nostru, aș putea spune, de o viață, care trudește întru trezirea sentimentului identității oltenești și identității românești, pentru că este cel care apără meșteșugurile și pe meșterii populari din Olt, pe care îi promovează la nivel național și, aș putea spune, universal. Noi ne-am pregătit foarte conștiincios pentru întâlnirea cu dumneavoastră. Ne-am gândit să vă oferim taina încondeierii ouălor prin Daniela Vlad. Sunteți aici colegi de-ai noștri, studenți și masteranzi de la Universitatea din București, Facultatea de Litere, doamna profesoară Ioana Fruntelată de la Facultatea de Litere, sunteți aici oameni de știință și oameni de știință în devenire. Să ne amintim că într-o întâlnire, acum un an sau doi, fiecare dintre noi a realizat câte o icoană pe sticlă, să ne amintim că am lucrat împreună ceramică și țesături. Acum a venit rândul acestui miraculos meșteșug, încondeierea ouălor, pe care și noi l-am deprins din cercetările noastre de teren. Colegelor mele, cărora le mulțumesc că sunt alături de noi în zilele acestea, le spun că folosim din plin munca lor acum. Iată, de exemplu, avem un film care redă în imagini câteva dintre aspectele cercetării noastre în Oltenia. Este vorba de ouăle încondeiate de la Oboga în contextul altor meșteșuguri, pentru că Oltenia este o parte de țară plină de identitate, de farmec, de culoare, de meșteșuguri. Este un loc viu în care încă se nasc capodopere ale artei țărănești pe care noi le-am cunoscut în cercetările noastre. Și nu este întâmplător faptul că, de exemplu, vedeți și lumea olarilor, o să vedeți chiar aspecte din activitatea unui meșter care face rogojini și pe care intenționăm să-l aducem aici, la o altă Întâlnire de Tezaur. În ceea ce privește încondeierea ouălor, multe motive de pe ceramica de Oboga sunt provenite, spun asta în ghilimele, pentru că așa spunea regretatul Tudor Diaconeasa, care era geniul ouălor încondeiate din Oltenia și care provenea, de fapt, dintr-o familie de olari. Așadar, nimic nu este întâmplător în ceea ce privește lumea formelor și lumea simbolurilor îngemănate în mai multe meșteșuguri din Oltenia".*


HAEREDITAS






2025



După o prelegere despre meșteșugul încondeierii ouălor și simbolistica motivelor înscrise pe acestea susținută de dr. Iuliana Băncescu, doctor în filologie și cercetător în domeniul Patrimoniului imaterial și culturii tradiționale în cadrul Institutului Național al Patrimoniului a venit rândul lui Valeru Ciurea, consultant artistic în cadrul Centrului Județean de Cultură și Artă Olt: *„Am avut privilegiul să fiu cu toate meșteșugurile și cu toți meșterii din Olt în afara țării - și nu doar în comunități de români -, acolo unde au produs nu numai bucurie, ci și uimire, o dovadă că cei care au privit și obiectele meșterilor, dar și pe meșteri, au rămas profund impresionați și recunoșteau că nu au știut și nici nu au crezut că în România se poate face așa ceva. Nimic nu a fost mai îmbucurător pentru mine decât să văd acest lucru. Vreau să vă bucurați și dumneavoastră de ziua aceasta și să o țineți minte mult timp de aici înainte și să plecați cu meștesugul încondeierii ouălor învățat de la Daniela Vlad, pentru că este ușor de învățat. Este greu de făcut".*

La finalul celor peste trei ore de lucru toți participanții au reușit să învețe care sunt etapele realizării unui astfel de ou încondeiat, cum se face pregătirea ouălor, golirea, cum să folosească ceara și condeiul (chișița), care este procedeul vopsirii succesive și alte mici secrete ale acestui meșteșug. Cei mai îndemânatici chiar au realizat încondeierea câte unui ou (unii mai multe) după modelele specifice Văii Oltețului, ouă cu care au plecat acasă întru amintirea acestei zile și a acestei experiențe care, cu siguranță, va rămâne una de neuitat.

Text și fotografii:
Valeru CIUREA
Consultant artistic,
Centrul Județean de Cultură și Artă Olt

Târgul de Jucării - ediția a XVIII-a

Complexul Național Muzeal ASTRA a organizat „Târgul de Jucării”, ediția a XVIII-a, în perioada 30 mai - 1 iunie 2025, în cadrul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului. Ajuns la vârsta majoratului, Târgul de Jucării reprezintă un loc de întâlnire între meșterii populari și publicul tânăr, un prilej de explorare a meșteșugurilor tradiționale și a tehnicilor de lucru, a cunoștințelor și a experiențelor de viață. Fie că este vorba despre ateliere de olărit sau modelaj lut, de prelucrarea artistică a lemnului sau de împletit pănuși, de confecționat jucării din materiale naturale ori de pictură pe lemn, copiii întotdeauna găsesc un îndrumător pentru meșterit în Muzeul ASTRA.

În Zona ETNO-TEHNO-PARC a Muzeului ASTRA, creatorii de jucării și muzeografii au îndemnat participanții să experimenteze și să observe în mod direct cunoștințele și practicile tradiționale de realizare a obiectelor ludice ale copilăriei: fluierici din ceramică, păpuși din materiale textile, mobilier din lemn pentru păpuși, titireze, moriști, păpuși din pănuși, animale din lână împâslită, marionete, simple degetare croșetate etc. Toate acestea s-au desfășurat sub coordonarea dr. Raluca-Ioana Andrei, Șef Serviciu Educație și Interpretare Patrimoniu și datorită echipei sale de muzeografi din cadrul Serviciului Produse Culturale, Direcția Marketing Cultural a Muzeului ASTRA.

Târgul cu meșteri populari a fost completat de gusturile copilăriei în cadrul Târgului de țară și de poveștile și practicile de cusut ale Șezătorii urbane. Seria de ateliere „Învârte titirezul”, „Bulgărele de sare”, „Pictură cu apă”, „Piua cu mirodenii”, „Micul apicultor”, „Morișca târgului”, „Jocurile copilăriei” au dat copiilor prilejul să exploreze și să înțeleagă într-un mod jucăuș patrimoniul muzeal. De asemenea, competitivitatea copiilor a fost împletită minunat cu vertijul ludic, în cadrul quiz-urilor şi al vânătorii de comori. Iar spectacolele de teatru pentru copiii și concertele educative au bucurat deopotrivă copiii și adulții.





Jucării umplute cu lavandă – Delia Moldovan și Camelia Moga - Sibiu.



Păpușă – Maria Robescu – Olănești, jud. Vâlcea.



Jucării din lemn – Corneliu Zaharescu – Drăgoești, jud. Ialomița.



Netuța Pleșa – Galați, Mădălina Cupitu – București și Camelia Ciodaru - Sibiu.

Programul evenimentului a fost încununat de vernisajul expoziției „Meșteșug pe firul apei" desfășurat în Turnul Expozițional și de inovativul atelier experimental „Întreabă un specialist! - Influencer pentru patrimoniu și tradiție". Prin intermediul programelor educaționale de acest fel, muzeografii ASTRA fac colecțiile relevante pentru generațiile tinere, pun în valoare cu succes meșteșugurile tradiționale actuale, transmit valori sociale și generează atitudini pozitive față de patrimoniul cultural.

Fotografiile sunt realizate în cadrul Târgului de Jucării, ed. a XVIII-a, 2025.

Text și fotografii:
Dr. Anamaria STĂNESCU,
Consilier, Compartiment SPCI - DPMPIFD,
Institutul Național al Patrimoniului

Turcii și tătarii din Dobrogea. Sistemul de obiceiuri tradiționale

Sărbătoare cu dată variabilă, cea mai mare dintre sărbătorile musulmane, **Ramazan Bayeram**, se desfăşoară, în general, în familie. Specifice ei sunt prepararea de dulciuri şi primirea copiilor care vin să o vestească. Sărbătorirea este relativ uniformă în localitățile studiate, cu foarte mici diferențe de la o localitate la alta.

În țările musulmane, la această sărbătoare fiecare credincios trebuie să meargă în pelerinaj la Mecca, pentru a putea atinge piatra despre care se spune că a căzut din cer, deoarece se spune că Allah iartă toate păcatele celor care se ating de această piatră. Pelerinajul anual la Mecca este socotit unul dintre stâlpii credinței islamice.

Credincioşii musulmani dobrogeni sunt lipsiți de mijloacele materiale necesare călătoriei, fiind ajutați de studenții arabi şi de oamenii de afaceri musulmani din România pentru a putea efectua acest pelerinaj măcar o dată în viață. Cei ajunşi acolo sunt socotiți de către comunitate *hagii* (sfinți) şi tratați cu mai mult respect de către semenii lor.

Unii dintre musulmanii dobrogeni spun însă că regulile călătoriei la *hagealâc* sunt mult mai severe, acest drum putându-se efectua numai pe cheltuială proprie, fără ca persoana care merge la drum să fi împrumutat banii. De asemenea, cel care pleacă (bărbatul) este dator să-i lase soției mijloacele de trai necesare pentru şase luni.Toate acestea sunt necesare întrucât nu se ştie dacă cel plecat se mai întoarce acasă sau va muri pe drum. În ce priveşte pelerinajul femeilor, acesta are nişte reguli şi mai strict delimitate. Ele nu pot merge la Mecca decât însoțite de un bărbat, fie soțul sau fratele lor. Nu se admite compania unui bărbat străin sau a unei rude mai îndepărtate.

Sărbătoarea are dată mobilă şi se află la sfârşitul postului de *bayeram*. Acesta durează 30 de zile, timp în care credincioşii musulmani mănâncă numai dimineața, înainte de răsăritul soarelui şi seara, după apusul soarelui. De asemenea, în geamie în perioada aceasta a postului, au loc slujbe, în fiecare seară, fiind deosebit de frecventate de întreaga comunitate musulmană. Credincioşii trebuie să se abțină nu numai de la mesele din timpul zilei, ci şi de la tutun şi parfum, pe întreaga perioadă a postului.

Bayeram-ul durează trei zile şi se sărbătoreşte de întreaga comunitate din localitățile studiate, la care se adaugă şi cei plecați în celelalte localități, care se întorc pentru a sărbători cu consătenii lor. În zorii zilei de *Bayeram*, la geamie se face o slujbă la care participă bărbații. Apoi se face o slujbă pentru morți la cimitir sau la geamie, după care bărbații merg pe la casele lor. Când bărbatul ajunge acasă, atunci întreaga familie ia masa. La această masă se servesc felurite mâncăruri, dar mai ales dulciuri. Tradiționale sunt baclavalele şi sarailiile, care se mai fac şi acum în casă, după o rețetă tradițională, cu făină, ulei, ouă, iaurt, din care se fac 30-40 de foi subțiri, între care se pune nucă măcinată. Aceasta este rețeta turcească. Cea tătărească este asemănătoare ca ingrediente, cu deosebirea că baclavalele se fac în formă de triunghiuri, fiind umplute cu nucă nemăcinată, întreagă.

Bayeram-ul este şi un prilej pentru ca cei bogați să le dea din prisosul lor şi celor săraci. Astfel, în țările musulmane există obiceiul ca cei bogați, care din diferite motive nu pot ajunge la Mecca în această perioadă să-i ajute pe cei săraci să ajungă, plătindu-le pelerinajul până la locurile sfinte pentru ei. În comunitatea de la Techirghiol există obiceiul ca cei mai înstăriți să aducă la geamie mâncare pentru cei care participă la slujba de seară, pe timpul postului sau să-şi



Geamia din com. Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța.

ajute vecinii mai nevoiaşi. În dimineața zilei de *bayeram*, copiii merg pe la casele vecinilor şi ale prietenilor de familie pentru a primi dulciuri. Mai demult aceste dulciuri erau făcute în casă, dar acum ele sunt cumpărate, putând fi nu numai tradiționalele baclavale, ci şi ciocolată, napolitane, biscuiți, bomboane sau fructe. Mai rar, copiii sunt răsplătiți şi cu bani. Ei urează gazdelor sărbători fericite şi după ce termină de colindat merg pe la casele lor. În societatea contemporană există şi obiceiul ca acest colind să fie însoțit de muzică instrumentală (muzicuță, daul, zurnă), acestea fiind obişnuite mai ales în colindul țiganilor mahomedani.

Curban Bayeram este socotită drept a doua sărbătoare calendaristică musulmană ca importanță. Ea se serbează în amintirea coborârii din cer a berbecului de jertfă în momentul în care Avraam a vrut să-şi jertfească unicul fiu pe munte.

Fiecare familie trebuie să sacrifice în această perioadă câte un animal (de preferință berbec, dar e posibil să fie şi vacă, oaie, iar în alte ținuturi, cămilă). Animalul trebuie să fie însă perfect sănătos şi integru corporal, fără nicio meteahnă. Cei mai înstăriți sacrifică trei animale, iar cei mai nevoiaşi se asociază în mai multe familii pentru a jertfi un animal mai mare. Cei care nu au posibilitatea să sacrifice nu sunt obligați, întrucât sacrificiul se face cu scopul de a-i ajuta pe cei săraci, religia neputând să-i forțeze pe oameni la acest sacrificiu. Se spune că e bine ca, dacă ai început să sacrifici curbanul, să sacrifici vreme de şapte ani la rând.

Înainte de a fi tăiat animalul, imamul vine să-i citească o slujbă, după care îi suflă în ureche numele lui Allah. Apoi este înjunghiat. Din carne, două treimi (cantități egale din părțile mai bune sau mai rele, din carne şi oase) se împart săracilor, restul fiind consumat în familie. Rămăşițele se îngroapă, deoarece animalul a fost sfințit şi este interzisă aruncarea lor sau împrăştierea prin locurile necurate.

Prima sâmbătă din luna mai a fiecărui an este, pentru musulmanii din Dobrogea, ziua de pomenire generală a morților, **ziua sfântului Hidir**.

Se spune că, într-o vreme de secetă îndelungată, toată vegetația se uscase, iar sfântul Hidir s-a aşezat pe iarbă, totul a înverzit în jurul său.

Dimineața se face o slujbă pentru pomenirea morților la geamie, în localitățile mai mari. În celelalte localități, pomenirea se face numai la cimitir, la fiecare mormânt în parte, sau împreună pentru toți morții.

Un bărbat din familie poate să citească la mormânt o slujbă sau câteva versete din Coran. De asemenea, poate fi invitat imamul



Geamia din Babadag, jud. Tulcea.

să țină câte o slujbă la fiecare mormânt. Apoi se împart plăcinte umplute cu carne şi cu brânză pe deasupra, considerate tradiționale pentru această sărbătoare. De asemenea, se dau de pomană fructe, prăjituri, chiar mâncare, sarmale, sandvişuri etc. Este interzis a se împărți băuturi alcoolice şi carne de porc, alimente interzise de cultul musulman.

Alimentele se dau de pomană fie la fiecare mormânt, fie se pun în comun alimentele aduse la geamie, organizându-se o masă, de la care cele rămase se dau oamenilor mai nevoiaşi. De fapt, de obicei cei care primesc de pomană de hidirlez sunt mai ales săracii, trecătorii, dar şi cei din neam. În localitățile mai mari, ziua de *Hidirlez* este şi una de reunire a neamului la mormintele strămoşilor. Unele femei îşi bocesc acum morții, chiar cu voce tare, deşi acest lucru este interzis la musulmani.

Obiceiul are ca temei credința universală în nemurirea sufletului şi cea a răsplății faptelor omului după moarte, respectiv a iadului şi a raiului. *Hidirlez* este o

sărbătoare a milosteniei şi bunătăţii, care depăşesc graniţele etnice sau religioase, având legătură cu problemele universale ale morţii, nemuririi sufletului şi credinţei în Dumnezeu.

În cel mai conservator dintre satele musulmane dobrogene, Baş Pinar (Fântâna Mare) se pune mai bine în evidenţă valenţa de sărbătoare a primăverii pe care o are *Hidirlez*-ul. Numai aici am întâlnit partea distractivă a sărbătorii, la care se adună diferite obiecte de la fetele şi băieţii din sat, în găleţi separate, apoi, când se adună tinerii, se extrag la întâmplare obiecte din găleţi, spunându-se cu cine a ieşit fiecare tânăr sau tânără la hidirlez. Aceasta însă nu are semnificaţii legate de riturile premaritale.

Obiceiurile tradiţionale la naşterea copiilor s-au împuţinat foarte mult în contemporaneitate, datorită faptului că naşterea se face, în ultimii 50 de ani, la maternităţi, condiţia socială şi comunitară a femeii, pe lângă starea de lăuzie, nefiind favorabile unor manifestări tradiţionale mai ample.

La musulmanii din Dobrogea, femeia lăuză este considerată necurată. De aceea, ea nu trebuie să părăsească gospodăria vreme de 40 de zile, nici să scoată apă din fântână, deoarece se spune că fântâna va face viermi, se va spurca. În comunităţile actuale timpul de şedere a lăuzei acasă s-a scurtat, datorită condiţiei femeii moderne care este implicată mai mult în activităţile sociale. Ea rămâne sub acoperiş numai 20 de zile, socotindu-se şi cele 20 de nopţi, pentru a face în total 40. În această vreme ea este ajutată de o femeie mai bătrână la menaj şi este vizitată de rudele de sex feminin şi alte membre ale comunităţii, care o felicită pentru naştere şi îi aduc daruri copilului.

Pentru ca pruncul să nu se deoache, i se punea o mărgea albastră la bonetică. Dacă era lăsat singur în casă i se punea lângă el o mătură, ca să fie bine păzit, dar de cele mai multe ori se lăsa la căpătâiul lui Coranul, pentru a fi ferit şi de duhurile rele, de şaitan (Satana), care i-ar putea face rău. Pruncul nu putea fi vizitat de femeile care nu sunt curate, existând credinţa că va face bube. Dar, în cazul în



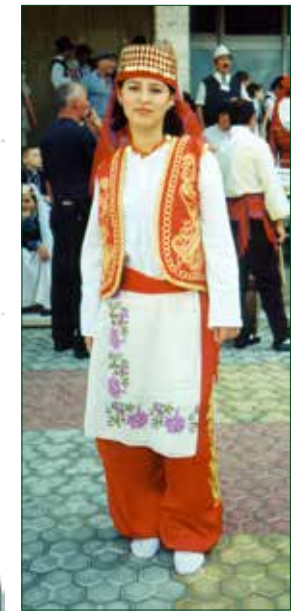
Ansamblu de dans turcesc.



Fes turcesc (Măcin).



Docuz (Măcin).



Costum turcesc (Tulcea).



Întâmpinarea copiilor la botez.



Pregătirea mâncării pentru nunta la botez.





Nunta la botez.

care ar intra astfel de femei, se punea o potcoavă sub pragul uşii, pentru ca să se depărteze orice rău.

În prima scaldă, moaşa punea sare, care se spunea că îl întăreşte pe copil. De asemenea, ea săra tot trupul nou-născutului, având grijă să nu rămână vreun loc nesărat, pentru că acolo se zicea că va fi copilul mai vulnerabil în faţa bolilor. De asemenea, exista şi practica întâlnită la români de a se sparge un ou pe spatele pruncului, mişcându-l pe trupul lui. Locul unde se spărgea gălbenuşul însemna că acolo are pruncul dureri (junghiuri). Apoi se freca cu gălbenuşul. Acestea sunt practicile magice legate de vârsta cea mai fragedă pe care, cu destulă greutate, le-am putut auzi povestite de femeile turco-tătarilor. Acum ele nu mai există în fondul activ de obiceiuri, ci fac parte dintr-o tradiție foarte veche, aproape uitată. Opinia contemporanilor noştri relativă la aceste practici este una destul de rezervată. Imamii chiar le interzic, socotindu-le iraționale şi abateri de la cultul musulman.

În comunitatea mai veche, numai dacă copilul era întâi născut se făcea o petrecere mai mare, la care se pregăteau mâncăruri felurite şi se chemau mai mulți oaspeți. La ceilalți copii însă nu se organizau astfel de petreceri, ci numai ceea ce este necesar din punct de vedere religios pentru integrarea pruncului în comunitate.

La numai câteva zile (2-8 zile) de la naşterea copilului, imamul vine acasă şi îi citeşte o rugăciune, strigându-i de trei ori în ureche numele pe care îl va purta, în numele lui Allah. Acest obicei se desfăşoară simplu, fără fast şi este

cunoscut sub denumirea de punerea numelui. De regulă sunt prezenți numai imamul cu un însoțitor, uneori şi câteva femei care sunt servite cu o gustare neînsemnată pregătită de lăuză (de exemplu, gogoşi cu iaurt).

Alte prilejuri de sărbătoare care marcau viața nou-născutului în comunitatea tradițională turco-tătară erau legate de ieşirea primului dinte al copilului şi de momentul în care începea să facă primii paşi. Primul moment era marcat de o petrecere pe care o organiza familia în cinstea acestui eveniment. Însă, se pare că şi acest eveniment se sărbătorea tot numai la primul copil născut, ceilalți fiind lipsiți de această sărbătoare.

Când copilul începea să meargă, mama sa cocea pe plită o turtă rotundă, pe care apoi o rostogolea printre picioarele copilului, pentru „a-i tăia piedica", pentru a putea să meargă mai bine. Acum aceste obiceiuri nu mai sunt practicate, ele fiind rememorate cu greu de unele bătrâne de peste 80 de ani.

Cea mai mare solemnitate legată de naştere, care se mai păstrează şi în ziua de astăzi este cea numită **nunta la botez.** Ea constituie ceremonialul de integrare a băieților în comunitatea religioasă şi continuă semnificația iudaică a circumciderii, lăsată de Dumnezeu lui Avraam, ca legământ cu poporul ales (evreu). Astfel, oricare născut de parte bărbătească trebuie să primească pe trupul său acest semn al legământului cu Dumnezeu.

Remarcabilă este denumirea obiceiului, nunta la botez, care pentru creştini ar părea că sună destul de straniu. Pentru comunitatea musulmană din Dobrogea, aceasta este considerată nuntă, cea cu Allah, prin pecetluirea trupului cu semnul legământului. Aceasta este adevărata nuntă. Însoțirea cu femeia se regăseşte sub numele de cununie şi are o semnificație mai mult socială, lumească, deşi se spune că şi aceasta se petrece tot din voia lui Allah şi este un legământ în fața lui Dumnezeu.

Ceremonialul nunții la botez, aşa cum se desfăşoară ea astăzi, cuprinde trei părți: circumciderea, slujba şi masa cu darurile şi petrecerea.

Vârsta la care se poate circumcide orice băiat este cuprinsă între trei şi zece ani. Dacă o familie are mai mulți băieți, îi poate circumcide pe toți odată, pentru a evita cheltuielile de mai multe ori. De asemenea, dacă cineva cunoaşte familii sărace, care nu au posibilitatea să cheltuiască pentru o astfel de ceremonie destul de costisitoare, este considerat un act de binefacere să boteze pe cheltuiala proprie şi copiii acestor familii, odată cu ai săi.

Mai demult, circumciderea se făcea de către un bărbat specializat în astfel de operații, mai ales frizerul din localitate. Ea se făcea chiar în ziua nunții, punându-i-se copilului pe rană carii de la lemn, pentru a se vindeca mai repede. Totuşi, povestesc informatoarele noastre mai în



Baierac de la Kures.



Kures.



Kures.

vârstă, uneori rana se infecta şi copilul stătea în pat şi câte două-trei săptămâni.

Ritualul tradiţional al nunţii la botez este următorul: când începea slujba, copilul era dus la plimbare cu o trăsură frumos împodobită, fiind însoţit de alţi copii, de prietenii lui, fetiţe şi băieţi. Cu această ocazie copiilor li se puneau în piept batiste, ca semn al participării la nuntă. După ce se plimbau o vreme, se întorceau acasă, unde erau întâmpinaţi cu o tavă plină de bunătăţi: fructe, prăjituri, bomboane. Apoi copilul era tăiat împrejur şi se aşeza într-un pat cu baldachin, special amenajat de femeile din familie, ornat cu ştergare, multe batiste şi perne, la care se adăuga o jucărie, o broscuţă făcută de femei dintr-un batic. Atunci el era îmbrăcat într-un costum special, format dintr-o cămaşă albă, lungă şi o coroană ca de împărat, sclipitoare, pe cap, pe care scria *Mashallah*.

În acest baldachin el aştepta darurile de la rude şi mai ales vizita băieţilor de seama lui cu care se mai juca, pentru a uita de durere. Aceste daruri constau, mai demult, în obiecte de îmbrăcăminte pentru copil şi dulciuri. În ziua de astăzi această secvenţă ceremonială este omisă, copilul primind mai ales bani. Cât despre baldachin, cei mai mulţi membri ai comunităţii abia îi mai păstrează amintirea.

Astăzi lucrurile sunt mult mai simple. Operaţia se desfăşoară la spital, copilul fiind vindecat în câteva zile. De obicei, acum se face cu o săptămână înainte de nuntă, pentru a putea şi copilul să ia parte la petrecere.

În ziua nunţii este chemat imamul din localitate cu bătrânii care cunosc rânduiala slujbelor (*namaz*) şi cu alţi bărbaţi. Aceştia slujesc la casa băiatului, apoi se pune masa bărbaţilor la care cei care au luat parte la slujbă sunt răsplătiţi de stăpânul casei cu bani. Masa femeilor şi ceremonia se încheie cu petrecerea, la care şi copilul este dansat în braţe, dacă este mai mic.

Meniul nunţii la botez este şi astăzi cel tradiţional, format din şapte feluri de mâncare, întâlnite la toate sărbătorile musulmanilor din Dobrogea. El este format din ciorbă de oaie, friptură din carne de batal cu fasole scăzută, sarmale cu iaurt, cuscuz sau pilaf, lapte cu griş sau orez, compot, baclavale.

Ca ritualuri specifice nunţii la botez sunt demne de amintit câteva. În seara zilei de dinaintea nunţii, este obiceiul ca femeile să se adune la casa unde urmează să se sărbătorească a doua zi şi să facă împreună sarmalele, care sunt foarte migăloase, fiind de dimensiuni foarte mici. La terminarea trebii, ele cântă, dansează şi se veselesc, aşezând pe capul tatălui copilului sau al unui bărbat din familie o frunză de viţă şi începând urări pentru copil, sau/şi diferite glume. Acesta este obligat să facă cinste în schimb.

Alt ritual specific mai multor tipuri de namaz al musulmanilor dobrogeni este stropirea cu parfum, semn purificator, dar şi pentru uniformizarea mirosului, cum ne-au spus informatorii noştri; în cadrul slujbelor musulmanilor acesta face parte şi din rânduiala curăţeniei, legată de abdesul de dinaintea fiecărui *namaz*, indiferent cu ce ocazie se oficiază acesta.

La nunta la botez, *namazul* mai are specific şi sfinţirea şerbetului (o băutură nealcoolică, foarte dulce şi aromată), care se consumă în timpul slujbei.

Pentru credincioşii musulmani din Dobrogea, nunta la botez are o semnificaţie foarte profundă şi interesantă. Ea simbolizează intrarea copilului în comunitatea religioasă, unde toţi trebuie să poarte pe trupurile lor semnul legăturii cu Allah, deoarece toţi sunt egali în faţa lui Dumnezeu. Această egalitate a tuturor oamenilor se regăseşte de mai multe ori în viaţa unui musulman, până la mormintele anonime din cimitirele vechi şi constituie, credem, o plecăciune înaintea Dumnezeului unic şi atotputernic, în faţa căruia se desfiinţează rangurile şi bogăţiile lumii acesteia.

În comunităţile tradiţionale turco-tătare, **căsătoria** constituia o afacere între socri. Era adeseori condiţionată de avere şi de rangul sau poziţia socială ale celor două familii. În multe cazuri, mirii se vedeau pentru prima dată în noaptea nunţii, când *vechil baba* (naşul) îl ducea pe mire la mireasă, pentru a rămâne împreună. Din acest motiv, era prezentă şi căsătoria prin rapt (furatul miresei). Mireasa furată se ducea în casa imamului, unde stătea timp de 12 zile, până când erau perfectate actele de căsătorie şi ceremonia putea avea loc, fiind invitate ambele familii.

În prezent, căsătoriile urmăresc ceremonialul tradiţional, cu influenţe româneşti, nunta fiind mult simplificată. Tinerii se cunosc dinainte, există o perioadă în care ei sunt prieteni, apoi pot decide să se căsătorească, chiar şi fără consimţământul părinţilor.

Logodna se desfăşoară la casa miresei şi este, de fapt, o înțelegere între cele două familii asupra condițiilor căsătoriei, datei acesteia şi darurilor pe care socrii le vor oferi tinerilor căsătoriți. Fata îi dădea mirelui aşa-numitul docuz, care era pus pe spatele lui şi se dansa. Mirele plătea alăptatul şi oferea miresei bijuterii, obiceiuri practicate încă şi acum. Se schimbă, de asemenea, daruri între socri. Acasă la mireasă imamul poate oficia şi o slujbă, care consfinţeşte unirea celor doi, în prezența femeilor care o însoțesc pe mireasă.

Nunta propriu-zisă este alcătuită din mai multe secvențe ceremoniale. În trecut, nunțile durau şapte zile. În primele zile se tăiau animale (berbeci, oi, vite), se pregătea mâncarea pentru nuntă. Mireasa îşi vopsea degetele şi unghiile cu *cna* (un fel de ojă) şi era gătită de femeile mai apropiate ca grad de rudenie, la casa ei. Mirele era şi el gătit de către flăcăi şi bărbați, la casa lui. Această secvență este foarte rar întâlnită în varianta turcească tradițională, cu muzică şi bărbierit pe bani, în comunitățile mai mari, mai compacte şi mai conservatoare, aşa cum este cea de la Fântâna Mare. În schimb, s-a preluat de la comunitatea românească gătitul miresei şi al mirelui, într-o variantă mai simplă.

Alaiul mirelui pleacă de acasă, la mireasă, unde trebuie să plătească femeilor pentru a putea intra. Apoi pleacă la cununie, în vreme ce o rudă apropiată aruncă peste maşină bomboane, ca semn al belşugului viitoarei perechi. Alaiul se duce la restaurant, unde are loc masa tradițională, formată din mâncărurile obişnuite: ciorbă, friptură de oaie cu fasole scăzută, pilaf sau cuscuz, sarmale, baclavale şi alte dulciuri, băuturi răcoritoare. Înainte de a da darul, uneori i se dă naşului o găină, obicei preluat de la români. Nunta contemporană se încheie cu acest moment, spre dimineață.

Însă din ceremonialul tradițional al nunții turco-tătarilor fac parte mai multe momente. În cadrul acestuia, *vechil baba* i-o aducea pe mireasă mirelui, după o perdea, în cameră, unde mirele ridica voalul sau basmaua de pe fața miresei. În unele cazuri, acesta era momentul când mirii se cunoşteau şi petreceau noaptea nunții împreună.



Costum tătăresc.



Costum tătăresc.



Costum vechi de mireasă (Măcin).

De remarcat este sobrietatea acestor ritualuri la turco-tătarii dobrogeni. Deşi este un moment vesel, cununia (termenul de nuntă nu este folosit de această comunitate decât pentru nunta la botez, considerată adevărata nuntă, cea cu Allah) este lipsită de fastul nunților româneşti, mai săracă în obiceiuri şi chiar în costumație. Costumul tradițional de mireasă era fie o rochie obişnuită, fie o rochie de catifea, cu broderie de fir de aur, singura rochie de mireasă care exista într-o localitate şi care se împrumuta atunci când se mărita vreo fată. În comunitățile tradiționale nu se consumau băuturi alcoolice (interzise, dealtfel, de religia islamică), ci numai băuturi răcoritoare.

De asemenea, muzica era alcătuită numai din instrumentele tradiționale (daul şi zurnă), lipsind orga sau orchestrele, care sunt prezente acum. Tot în tradiție este înscrisă şi separarea femeilor de bărbați la masă şi dans. În comunitățile tradiționale, bărbații stăteau la masă mai întâi, apoi femeile, apoi tinerii, care rămâneau la distracție până dimineața.

O mare sobrietate se întâlnea şi încă se mai întâlneşte, mai ales în comunitățile rurale, în educația tinerilor musulmani. Astfel, fetele



Dans tătăresc din Dobrogea.

umblau îmbrăcate mai demult cu feregea şi cu capul acoperit de cember, astfel încât nu li se vedeau decât ochii. Şcoală făceau puțină (până la patru clase, de obicei în limba tătară) şi era chiar interzisă ieşirea lor din perimetrul curții. Fetele care erau văzute pe stradă erau considerate de moravuri mai uşoare. De aceea, castitatea şi pregătirea lor ca gospodine era asigurată din familie. Lipsa acestor calități ducea la trimiterea fetei înapoi acasă. În ce priveşte divorțurile, acestea erau foarte puține în comunitățile tradiționale musulmane, iar conflictele familiale erau mediate de părinți şi imami. Nu am întâlnit familii poligame, întrucât legile statului român interzic acest lucru şi imamii spun că şi profetului Mahomed Allah i-a dat poruncă să-şi ia patru neveste numai pentru a ajuta văduvele de război tinere, care aveau greutăți şi copii de crescut.

Noutatea anilor '50-'60 a constat în aceea că au început să se înmulțească foarte mult familiile mixte din punct de vedere etnic şi religios, care tind să dilueze mult practicile credinței musulmane şi cunoaşterea limbii materne de către tineri. Au însă avantajul de a-i îmbogăți pe aceştia mai mult, pe plan spiritual.

Cel mai conservator dintre riturile de trecere, cel al înmormântării, a rămas până în ziua de astăzi şi cel mai bogat, fiind legat, pe de o parte, de religia islamică, iar pe de altă parte de un străvechi ritual popular păstrat de turco-tătarii din Dobrogea.

Faptul că este un mort în comunitate se anunță prin aprinderea unui bec din minaretul geamiei, dar şi din om în om, acest lucru fiind foarte necesar deoarece religia islamică prescrie îngroparea mortului în chiar ziua în care a murit. În practică, acest lucru însă nu se respectă în totalitate; dacă omul a murit până la orele amiezii, în principiu se îngroapă în aceeaşi zi; însă dacă a murit după prânz, se îngroapă a doua zi. De asemenea, se ține cont şi de rudele apropiate care se află la mai mare distanță şi atunci când acestea nu pot ajunge la înmormântare, aceasta se amână pentru a doua zi. Explicația acestui fapt este aceea că în țările arabe este foarte cald, iar mortul nu poate fi ținut până a doua zi; însă imamii dobrogeni spun că astfel se evită şi jalea prea mare care este obişnuită la aceste evenimente.



Inscripție cu simbol tătăresc pe o piatră funerară, com. Mihail Kogălniceanu, jud. Constanța.

La musulmanii din Dobrogea mortul, atâta vreme cât se ține în casă, este înfăşurat, gol, într-un cearceaf. În momentul înmormântării este aşezat în sicriu (singurul sicriu pe care îl are întreaga comunitate) şi este pregătit pentru plecare. La casa mortului vine imamul cu mai mulți bărbați din comunitate. Vin şi femeile, dar ele nu participă activ decât într-o singură secvență a înmormântării. Ele nu au voie să conducă mortul decât până la poartă, rămânând, după oficierea slujbei care se ține în fața casei, să citească rugăciuni, pe locul unde a stat mortul, până la vremea când bărbații se întorc de la cimitir.

Înainte de a muri, dacă este posibil, muribundul lasă cu limbă de moarte cine să-l spele, de multe ori dintre fiii săi, cum să se organizeze înmormântarea, unde sunt pregătite lucrurile necesare pentru aceasta. În unele locuri există şi practica de a veni imamul la casa muribundului şi a-i citi o rugăciune pentru iertarea păcatelor, dar acesta îl considerăm a fi o influență venită din partea creştinismului.

Într-o cameră specială, de pe lângă geamie, se spală mortul. Dacă este bărbat, îl spală imamul dimpreună cu alți bărbați, de regulă aceiaşi bărbați care spală toți morții. Dacă este femeie, o spală femeile mai bătrâne, împreună cu cineva din familie. După ce se spală cu apă şi săpun, se înfăşoară în pânză albă şi se stropeşte cu parfum. Acesta este considerat ultimul *abdes*, spălarea trupului, fără de care mortul nu poate asista la slujba înmormântării care se va oficia la cimitir.

La piept i se pun bilețele cu versete din Coran sau cu rugăciuni. Apoi se leagă la cap, la picioare şi la mijloc, se aşază în sicriu şi se scoate în fața geamiei, unde se ține un *namaz* şi se împart bani, batiste, prosoape, ca pomană pentru cel adormit. Tot aici se cântă un cântec specific.



Pomană la Hidirlez.



Loc pentru spălat morții la cimitirul din Constanța.



Măsuță pentru frământat aluatul.

Apoi mortul se duce la cimitir (*mezarlîc*), unde este aşezat pe o piatră de la intrare, pe care i se citeşte namazul. Fiind dus apoi la groapă, i se face şi acolo o slujbă. Apoi imamul sfințeşte şapte pietricele şi un pumn de țărână, care se pun prima dată în groapă. În alte locuri este obiceiul de a se sfinți trei pietricele, aşezându-se câte una la cap, la mijloc şi la picioare. Apoi mortul este luat din sicriu de câțiva bărbați, de obicei rude apropiate şi pus în nişa gropii, după ce i s-au dezlegat legăturile pânzei, pentru a nu fi legat şi sufletul, ci a fi liber, cum se spune. Nişa se astupă apoi cu chirpici, scânduri sau beton, pentru a nu intra pământul în locul unde este aşezat mortul.

Mai întâi bărbații din familie, rudele mai apropiate, apoi toți cei prezenți, dau câteva lopeți de țărână în groapă, în semn de omagiu adus mortului, astfel încât la sfârşitul slujbei, groapa să fie gata umplută. La final, ea se înconjoară cu pietre albe sau chiar se acoperă cu vreascuri în localitățile mai conservatoare, cum este Fântâna Mare, pentru ca animalele să nu poată scormoni pământul. De-a lungul gropii se toarnă o sticlă de apă, pentru ca mortul să nu înseteze pe lumea cealaltă. La ambele capete ale gropii se pun nişte scânduri cu simbolul islamic (semiluna), apoi hogea rămâne singur pentru a spune o rugăciune în fața gropii.

În comunitățile tradiționale, ca şi

în cele rurale din prezent, mortul se ducea către cimitir în spate, de către toți membrii comunității, pe rând, ca semn de respect pentru cel care a fost.

Mortul se așează cu fața către sud, unde este considerat că se află Mecca. Groapa nu este simplă, dreaptă, ci, cum spuneam, are o nișă în care se așază mortul.

Acum, la căpătâiul mortului se scrie numele și data când a murit. Un an de zile, mormântul rămâne așa cum a fost făcut în ziua înmormântării. La împlinirea unui an, se fac monumente funerare din piatră sau mozaic pe care se scrie numele mortului, date despre viața lui și stihul „*Ruhuna el fatiha*" (odihnească-se în pace sufletul).

Impresionante sunt însă monumentele funerare vechi, care au la căpătâiul lor o simplă piatră paralelipipedică, pe care nu scrie nimic, decât, în anumite cazuri, simbolul tribului tătar (mai ales la nogai) din care a provenit mortul. Următoarea generație de morminte este una cu pietre având inscripții în limba arabă, urmate de monumentele funerare moderne, la început mai simple, apoi adevărate locuințe ale morților, mai ales în cimitirele mari de la orașe.

La musulmanii dobrogeni foarte rar se întâlnesc credințele în strigoi. Copiii morți nebotezați se înmormântează, existând credința că ajung la bine, pentru nevinovăția lor. Nu am întâlnit credința în moroi.

Se spune că sufletul mortului este luat și cercetat de îngeri, care îl întreabă care i-a fost religia, care este cartea lui religioasă (Coranul), dacă a fost la geamie și ce fapte a făcut în viață. Există și credința că Allah iartă orice fapte, dar nu iartă, de exemplu, datoriile către semeni, pe care decedatul a trebuit să se îngrijească să și le achite în timpul vieții. De aceea, cheltuielile de înmormântare se fac în unele locuri numai din banii adunați de cel decedat, ca și pomana din ziua înmormântării, existând credința că altfel acestea nu sunt primite la Dumnezeu. Celelalte pomeni se spune că se pot face și cu banii rudelor apropiate. Totuși, dacă cineva este atât de sărac, încât nu a reușit să-și agonisească bani pentru îmnormântare, comunitatea are grijă de îngroparea lui, după regulile cultului musulman.

La musulmanii din Dobrogea, regulile ospitalității sunt la ele acasă. Se spune că este pomană să îl întâmpini pe străinul care vine la tine cu bomboane, prăjituri sau rahat și un pahar de apă. Există, de asemenea, o întreagă suită de pomeni care se fac la mort: în fiecare din primele șapte zile după înmormântare, la 37, 50, 100 de zile, la un an, apoi, când se împlinește câte încă un an, după posibilitățile fiecăruia.

Pomana din ziua înmormântării este, de obicei, foarte simplă. Ea se face atunci când se întorc bărbații de la cimitir, cu gogoși și iaurt. În funcție de starea materială a decedatului, se poate face și cu ciorbă, friptură de oaie cu fasole scăzută și dulciuri. Pomenile de până la șapte zile, în locurile unde acestea se țin șapte zile la rând, se fac, de obicei, la fel de simplu. La casa decedatului se adună femeile, în fiecare seară consumându-se gogoși și iaurt. Acesta este un mod prin care comunitatea își manifestă compasiunea și solidaritatea față de familia celui decedat, care a rămas îndurerată. La toate aceste pomeni, care se fac la casa decedatului, se citesc și rugăciuni și versete din Coran de către hogițele specializate. Imamul vine numai la pomana de 50, 100 de zile și la un an. Pomenile se pot face, mai rar, la geamie sau la mormântul celui decedat.

Viața religioasă a turco-tătarilor dobrogeni se desfășoară în jurul moscheilor, prezente în fiecare sat cu populație musulmană. Comunitățile religioase sunt conduse de imami și de muftiu.

Imamii și profesorii de religie sunt pregătiți la Liceul Teologic și Pedagogic musulman „Kemal Atatürk" din Medgidia. În ultimii ani s-au intensificat schimburile religioase cu țările arabe și cu Turcia, astfel încât în localitățile cu populație musulmană din Dobrogea vin să predea religie sau să slujească la geamie imami originari din aceste țări.

În anii de după 1989, musulmanii dobrogeni încearcă să redea religiei un loc important în viața oamenilor, instruindu-i și pe tineri. Cu toate acestea, la slujbe sunt prezenți mai ales bătrânii și hagiii, care au reușit să viziteze locurile sfinte de la Mecca.

Principalele sărbători religioase ale musulmanilor din Dobrogea sunt *Ramazan Bairam*, *Curbanul* și *Hidirlez*-ul. Dintre momentele vieții de familie, cea mai ancorată în religios este înmormântarea și circumciderea bărbaților. Însă elementul religios este prezent și în ritualul cununiei și al punerii numelui la fete.

Credința musulmanilor dobrogeni este echilibrată, lipsită de excentricitățile

prezente în lumea arabă actuală. Ei vor să fie mesagerii păcii, ai toleranței, o comunitate religioasă integrată în contextul pluriconfesional dobrogean.

Istoricul culturii populare tătare începe foarte devreme, confirmând existența unor elemente de antropologie culturală încă de pe vremea hanilor, din timpul gloriei Hanatului Hoardei de aur.

În acest timp se spune că tătarii locuiau în corturi, care aveau la intrare un fel de tindă, în care păstrau alimentele. Vizitatorii străini povestesc despre mirosul greu care izbea la intrarea în aceste corturi, datorat untului râncezit ce era păstrat în burdufuri, chiar la intrare.

Între alimentele tradiționale se mai numără şi *kumâz*-ul, atestat încă de pe vremea lui Atila, care îl consuma la banchete. Acesta era un preparat din lapte de iapă, care se punea în burdufuri şi era lăsat la fermentat. Uneori i se adăuga făină de mei şi miere, pentru a grăbi procesul de fermentație. Se folosea atât ca aliment, cât şi ca băutură alcoolică. Alt aliment des folosit în alimentația strămoşilor tătarilor este un fel de caş, o brânză fermentată, care era lăsată să se usuce la soare.

Ca popor nomad şi războinic, tătarii mongoli trebuia să-şi facă provizii de hrană şi pentru câmpul de bătaie. Se spune că din dotarea unui războinic nu lipsea burduful de *kumâz* şi pastrama. Aceasta din urmă se prepara într-un mod oarecum diferit de cel de astăzi. Se despica oaia tăiată în lung, apoi se scoteau toate oasele, astfel încât carnea să rămână întreagă. Această carne se ținea la uscat, apoi, din când în când, se presa (*pastirma*, în limba tătară). Când era gata, se agăța de şeaua calului şi astfel războinicul avea hrana pentru luptă.

Pentru tătarii mongoli erau necunoscute alimente ca pâinea şi grâul. Singura făină pe care o foloseau era cea de mei, rezultată prin zdrobirea manuală a boabelor.

Lucruri interesante sunt consemnate şi referitor la vestimentația tătarilor mongoli. Ei se îmbrăcau în veşminte mai bogate, largi, suprapunând peste hainele din textile pe cele din piei de oaie. Se spune că acestea erau îmbibate în seu de oaie pentru a rezista mai mult şi a ține de cald.

Desele incursiuni în țările învecinate cu ei, făcea ca tătarii să fie temuți de populațiile din împrejurimi, pe care le prădau adeseori, luptându-se cu ele. Chiar şi o parte dintre tătarii care au venit în Dobrogea au fost trimişi cu scopul de a apăra Imperiul Bizantin şi se spune că treceau Dunărea înghețată cu scopul de a prăda.

În aceste condiții, când au trecut la religia islamică, tătarii aveau de câştigat nu numai lipsirea de credințele politeiste pe care le practicau, ci şi unele condiții de igienă, impuse de cultul islamic, în care este obligatoriu abdes-ul (spălarea feței, capului, mâinilor şi picioarelor) înainte de fiecare namaz (slujbă).

Dincolo de istoria şi cultura distinctă cu care au venit în ținutul dobrogean, turco-tătarii se disting în acest spațiu şi prin elemente specifice ale codului alimentar.

Carnea de oaie şi „cocăturile" predomină în alimentația lor, deşi în unele gospodării se întâlnesc feluri de mâncare mai bogate şi mai variate, având un pronunțat iz oriental prin condimentele specifice, întrebuințate cu mai mare generozitate decât în bucătăria românească.

Cele mai renumite şi mai căutate dintre mâncărurile specifice sunt baclavalele făcute în casă, din foi cât se poate de subțiri, frământate cu iaurt şi ouă, însiropate cu un sirop de miere, în care se pun şi câteva picături de zeamă de lămâie.

Ciorbele specifice sunt cele făcute din carne tocată, care se prăjeşte puțin înainte de a fi fiartă. La final, se adaugă ouă bătute cu iaurt, smântână şi sare de lămâie. Se mai pune fidea şi se condimentează cu pătrunjel. Acest fel de ciorbă, cunoscută sub denumirea de *culac ciorbasi*, se prepară pentru pomeni, nunți şi botezuri, este cel mai des întâlnită în casele turco-tătarilor.

Alt tip, mai special, care necesită şi un volum de muncă mai mare, este *bureki ciorbasi*, preparată dintr-un fel de tortellini triunghiulare, umplute cu carne, condimentată cu pătrunjel. Aceasta se serveşte cu iaurt şi cu usturoi, fiind preparată mai rar, de bucătăresele mai experimentate.

Nelipsite de pe masa turco-tătarilor dobrogeni sunt şi unele feluri de mâncare româneşti, dar pe care populația musulmană a Dobrogei le consideră ca făcând parte din specificul său etnic: friptura de oaie (sau pastrama caldă cu mămăligă, la ocazii deosebite), sarmalele şi pilaful. În locul acestuia din urmă turco-tătarii prepară aşa-numitul *cuscuz*, paste făinoase mici, preparate din orez învelit în aluat, fierte în apă cu unt. Acesta este specific mai mult ocaziilor festive

şi întâlnirilor comunitare (botezuri, pomeni) decât alimentației cotidiene. Tătarii nogai din jurul Constanței folosesc în alimentație, ca mâncare tradițională, carnea de cal. Din aceasta ei prepară mai multe tipuri de mezeluri renumite pentru gustul deosebit şi pentru modul în care se prezintă. Acestea sunt întâlnite şi în alimentația turcilor dobrogeni, cu deosebirea că aceştia folosesc în locul cărnii de cal pe cea de oaie şi de vită. Ne referim la renumitul ghiudem, preparat în casă, din carne tocată, piper, usturoi, cimbru şi ciuşcă (ardei iute) uscată. Se serveşte crud sau se usucă vreme de o săptămână-două, timp în care se întăreşte, după care se presează cu o sticlă, pentru a lua formă de potcoavă, apoi se unge cu ulei.

O specialitate mai rar întâlnită poartă denumirea de *kazi*. Acesta se prepară din pulpă de cal şi grăsime tăiată cubulețe, după ce a fost în prealabil ținută în baiț o săptămână, cu usturoi şi ciuşcă. Se umplu mațe mai groase, astfel încât să fie jumătate carne şi jumătate grăsime, apoi se usucă puțin şi se fierbe la foc foarte mic.

Ca desert se gătesc în mod obişnuit plăcintele cu brânză sau cu carne, gogoşi, fursecuri, tot felul de dulciuri numite generic „cocături", compoturi, dulcețuri (dintre care cea de smochine este specifică). Acestea se prepară foarte des şi sunt consumate în mod curent, înlocuind uneori felurile tradiționale de mâncare.

Viața comunitară a turcilor şi tătarilor dobrogeni are ca centre spirituale geamia şi Uniunea Democrată a Turco-Tătarilor Musulmani, respectiv Uniunea Democrată Turcă. În funcție de preceptele religioase şi de organizarea centrală comunitară, pe care le dau aceste două instituții, dar şi de tradiția moştenită pe cale familială şi comunitară, viața lor se organizează după sărbătorile religioase şi ale vieții de familie, în funcție de posibilitățile fiecărei comunități şi de lucrurile pe care le mai păstrează memoria culturală comunitară.

Ei se consideră cetățeni români în cel mai deplin sens al cuvântului, contribuind, prin munca lor, la sporirea economică şi culturală a țării în care locuiesc de mai multe generații. În acest cadru se integrează viața lor comunitară, desfăşurată, în cele mai multe cazuri, într-un context multietnic şi pluriconfesional, în care îşi afirmă identitatea spirituală şi etnică, constituind o grupare etnică mai aparte, prin religia musulmană ai cărei credincioşi sunt şi prin tradițiile care, de cele mai multe ori, țin de această credință.

Însă nu întotdeauna turcii şi tătarii sunt avantajați de conviețuirea în contextul multietnic. Deşi în ce priveşte munca şi activitățile sociale ei sunt integrați bine în această comunitate şi aproape că putem spune că nu există discriminări, totuşi turco-tătarii suferă de pe urma despărțirii lor de contextul şi perspectivele pe care le oferă viețuirea într-o țară în majoritate musulmană. Astfel, la cei care viețuiesc în România s-a creat o dublă nostalgie. Este vorba, pe de o parte, de nostalgia întregirii spirituale, a patriei spirituale, în care ei consideră că s-ar afla adevărata credință musulmană, iar pe de altă parte, de nostalgia, specifică mai ales tătarilor, a integrării în patria de neam şi de pământ, Crimeea, unde s-ar afla adevăratele valori identitare şi spirituale tătăreşti. Conviețuirea multietnică adeseori presupune anumite compromisuri de care nu rămân înstrăinați nici turco-tătarii dobrogeni şi care adeseori primejduiesc însăşi existența lor ca neam. Căsătoriile mixte, inevitabile în contextul unei conviețuiri multietnice, sunt unul dintre compromisurile majore pe care le fac uneori şi turco-tătarii. Deşi politica religioasă dusă de imami şi de Uniune este una conservatoare, totuşi se încheie în zilele noastre mai multe căsătorii mixte, care presupun depărtarea de credința musulmană şi o oarecare excludere din comunitate, fiind privite cel puțin cu suspiciune, dacă nu chiar ca apostazie sau ca o contaminare de duhul acestei lumi.

Date fiind aceste pericole, reprezentanții oficiali ai turco-tătarilor încearcă mai multe căi de reînchegare a comunității. Una dintre ele este aceea a păstrării şi chiar reînvierii, acolo unde este cazul, a obiceiurilor in situ. Astfel, se militează pentru ținerea sărbătorilor musulmane, pentru sărbătorirea lor aşa cum prescrie tradiția, a cărei amintire ajunge uneori până la țara lor de origine, Crimeea. Se încearcă, de asemenea, reînvierea vieții religioase din jurul geamiilor, chemându-i mai ales pe tineri la o viață religioasă activă. Până acum aceasta a fost împiedicată şi de indiferența tinerilor, de modernizarea rapidă a mentalității lor, de ocupațiile legate de profesiune (asociate cu faptul că ziua de rugăciune sfântă pentru musulmani este vinerea, care este zi lucrătoare în țara noastră), dar şi de condiții obiective,

cum ar fi limitarea, foarte mult, a practicilor musulmane pe vremea comunismului, educația atee etc. Această tentativă de reînviere a spiritualității musulmane se realizează prin implicarea imamilor în activitățile cu caracter cultural ale comunităților, lecțiile de religie musulmană ținute de imami veniți din țările musulmane, formarea de cadre didactice cu pregătire religioasă islamică şi imami în liceul pedagogic musulman de la Medgidia, reînvierea, în sate, a tradițiilor musulmane şi conservarea celor existente.

Pe de altă parte, comunitatea musul-mană din Dobrogea doreşte să-şi păstreze tradițiile populare etnice, dar, în acelaşi timp, să țină pasul cu înnoirile care se produc în comunitățile ai căror fii sau frați se consideră; mă refer la comunitatea tătară din Crimeea şi Mongolia, la cea turcă din Turcia, la frații lor din Bulgaria, Grecia şi Macedonia. În acest sens, se desfăşoară anual festivalul portului, cântecului şi dansului turco-tătar, itinerant, care este o adevărată desfăşurare de forțe, de tradiții şi costume musulmane. De aici pornesc multe contaminări de motive şi influențe contemporane în domeniul costumelor, dansului, al obiceiurilor. Acestor festivaluri li se adaugă colaborarea ansamblurilor de dansuri (mai ales tătare) cu alte ansambluri din țările menționate şi participarea lor la festivaluri de folclor în aceste locuri. Tot pe această arie se situează colaborarea strânsă care există între administrațiile locale ale localităților cu populație musulmană din Dobrogea şi localități aflate mai ales în Turcia.

Unul dintre punctele importante ale acestor schimburi îl constituie cunoaşterea şi colaborarea directă dintre familiile musulmane din Dobrogea şi cele din țările menționate. Aceste schimburi se desfăşoară fie în mod natural, fiind datorate relațiilor de rudenie care există între membrii acestor comunități (unii dintre ei au emigrat, mai ales în Turcia, pe timpul comunismului, alții mai păstrează amintirea legăturii de rudenie îndepărtată, de când strămoşii lor se aflau în Crimeea sau în Turcia, reînviată în prezent pe baza numelor de familie sau a amintirii localității din care proveneau strămoşii), fie impuse de anumite situații de viață (plecarea la studii în Turcia, colaborare pe linie administrativă sau culturală etc.)

Viața spirituală a comunităților turcă şi tătară din Dobrogea se desfăşoară, în contemporaneitate, în dependență de acest context menit să asigure o oarecare omogenitate a comunităților şi să determine o politică culturală, religioasă şi etnică coerente, care să ducă la păstrarea identității etnice şi religioase, la conservarea nucleului comunitar, care altfel s-ar dezintegra în contextul pluriconfesional şi multietnic dobrogean. Credem că factorul-cheie care duce la conservarea acestei identități îl constituie colaborarea şi comunicarea care există între autoritățile administrative şi culturale ale diferitelor localități dobrogene, ca şi buna comunicare şi implicare a Uniunii turco-tătare în viața spirituală a diferitelor localități.

În contextul actual, viața comunităților turco-tătare reprezintă un model de integrare într-o comunitate multietnică, atât pe planul colaborării la progresul şi bunăstarea localităților pe care le reprezintă, cât şi al manifestării propriei identități.

Condiții de conservare a comunității și identității spirituale:

- conștiința originii comune ca factor de unificare;
- apartenența la același cult religios și practicarea acestuia (adunările de la locașul de cult sunt prilejuri de reunire a comunității);
- limba comună;
- existența comuniunii și a unității între membrii grupului etnic;
- asigurarea cunoașterii și a unității între grupurile din teritoriu;
- cunoașterea, practicarea și păstrarea în formă activă a unui repertoriu comun de datini și obiceiuri;
- existența unor structuri și rețele organizatorice proprii care să le reprezinte interesele în fața statului și a celorlalte etnii (acum UDTTMR, Uniunea Turcă, deputatul tătar);
- stimularea spiritului naționalist și a interesului pentru valorile culturale proprii și comune;
- endogamia și închiderea comunității;
- conviețuirea într-un mediu multietnic ce stimulează, prin concurență, nevoia de identificare a minorităților;
- existența unor constrângeri din partea majoritarilor, ceea ce determină reacții conservatoare în domeniul repertoriului folcloric și al păstrării mărcilor identitare.

Pași către pierderea identității și asimilare:

- bunăvoința majoritarilor de a oferi condițiile de integrare (școli, accesul la funcții și la viața publică nedescriminatorii);
- lipsa școlilor în limba maternă;
- lipsa unei reprezentări proprii în cadrul instituțiilor statului vreme de mai mulți ani;
- lipsa practicării cultului musulman pe vremea comunismului și slaba practicare din prezent;
- căsătoriile mixte;
- trecerea în repertoriul pasiv, al generației vârstnice, a unei însemnate părți din patrimoniul folcloric;
- necunoașterea limbii materne, mai ales de către tinerii sub 30 de ani;
- dezvoltarea conștiinței românești, mai mult decât a celei naționale;
- ascensiunea civilizației și tehnicii moderne în detrimentul culturii;
- pierderea organizării tradiționale a comunității și a tradițiilor cu impact social și comunitar (obiceiurile la nunți, înmormântări, botezuri etc).

Modalități de regăsire:

- asigurarea reprezentării ca minoritate prin UDTTMR, Uniunea Turcă, deputatul tătar, respectiv turc;
- o politică națională susținută și coerentă, cu coordonare unică;
- regăsirea și reînvierea tradițiilor și a formelor de organizare socială tradiționale;
- Liceul Teologic și Pedagogic musulman „Kemal Atatürk" din Medgidia cu predare în limba turcă și cadre venite din Turcia;
- publicațiile în limba turcă și tătară;
- lecțiile de Coran, la geamie, pentru toți copiii, predate de imami veniți din țările musulmane sau de imami români care au făcut studii în țările musulmane;
- ajutor social și material venit din partea comunității prin imami, UDTTMR, Uniunea Turcă sau reprezentanțele țărilor musulmane în România;
- asigurarea posibilității de a călători în țara de origine și la Mecca, cu scopul întăririi conștiinței unității de neam și credință;
- organizarea de manifestări culturale cu specific național;
- crearea unei imagini distincte și favorabile în rândul majoritarilor, corectarea imaginii de cotropitori pe care a promovat-o istoria trecută.

Text și fotografii:
Dr. Iuliana BĂNCESCU
Cercetător științific II,
Compartiment SPCI - DPMPIFD,
Institutul Național al Patrimoniului

Reflecții pe marginea cercetărilor de teren de-a lungul anilor (IV)
Vasile Borteș, văsarul de la Scărișoara

Ciubărul e făcut de Vasile, 'nea Vasile îl cheamă; face și putini pentru brânză și bote - vase de lemn pentru apă, face și bădăi în care facem untul. (Ana Mirca)

Așa l-am cunoscut pe Vasile Borteș, ciubărarul sau văsarul satului, admirând la familia Mirca un vas de lemn, confecționat anume pentru „a dona" paștele în anul 2013.

Locuiește pe o uliță ce pornește din centrul satului spre Mânăstirea Afteia, într-o casă pe care a construit-o din temelii în 1996, când s-a strămutat împreună cu soția sa, Minerva, de la Scărișoara, aproape de peștera de la Gârda.

„Apo' m-o adus și pe mine bătrân, cineva care n-o trebuit. Fata lucră la Poștă, la Vinț, și ne-a rugat să venim. Mai am doi feciori. Pe unul l-am lăsat în casă, la Scărișoara, cu grajduri și cu vite.

Mi-am ajutat copiii, i-am purtat la școală, i-am băgat la servicii bune.

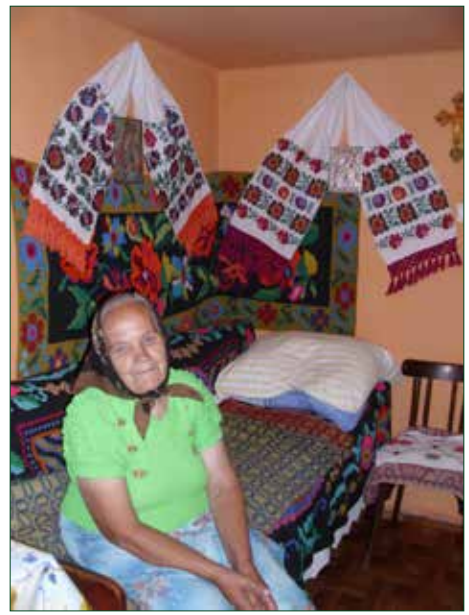
Eu vă spun adevărul, că m-aude Dumnezeu. Acuma chiar îmi ziceam rugăciunile."

Vasile Borteș lasă deoparte cartea sa de rugăciuni și, pentru o vreme, se pornește la vorbă, după ce soția sa își dă seama că mă recunoaște de la slujba de la biserică.

Este un om profund credincios, care acum, la 77 de ani, merge mai rar la biserică - „la Sfântu' Petru și când mă spovedesc. Țin post miercurea









și vinerea. Așa mi-a dat Dumnezeu să fie și așa va fi pân'-ăi trăi".

După un periplu prin evenimentele de tot felul ale vieții sale, ne îndreptăm discuția către munca care îl așază în mod firesc printre ciubărarii care lucrează în centre specializate renumite „printre cele mai cunoscute fiind cele din Țara Moților - Vidra, Arieșeni, Albac, Măguri, Mărișel (...), cutreierând întreaga țară cu carele lor cu coviltire, ce puteau fi întâlnite din șesul Tisei până în cel al Dunării și în Dobrogea"[1].

Povestea lor seamănă:

„Am umblat mult cu caii și căruța. Toată România o cunosc! Cunosc, dragul meu, că am umblat de când eram copil mic.

Am umblat cu caii și căruța la vagon și le descărcam în Dobrogea. Puneam pe căruțe și mergeam pe sate. Vasele le schimbam și pe grâu.

Încărcam marfa, căruța, tot; patru zile făceam pe drum. Ne țineau prin tiraje. Calul stătea între ușile vagonului. Îi luam fân, să aibă pe drum. Făceam câte o lună și ceva până ne întorceam acasă. Așa a fot traiu'. Aduceam grâu, de aveam pe un an de zile. Cu aia trăiam - cu grâul.

În Bărăgan, mâncam numai mămăliguță și praz. Când venea seara, ne ceream la oameni. Ne dădeau și de mâncare. Acuma nu ți-ar mai da niciun lepedeu de fân.

Vasele lucrate de Vasile Borteș probează ideea utilității obiectelor de artă populară, nesubordonată calităților estetice. În trecut, dar și astăzi, întreaga gamă de vase a ciubărarilor, cu diferite funcții și dimensionări, a fost și este lucrată atât pentru nevoile muncii păstorilor, pomicultorilor, viticultorilor, cât și pentru trebuințele gospodărești, nu numai dintr-o anumită zonă etnografică sau geografică.

1 Georgeta Stoica, Olga Horșia, *Meșteșuguri artistice tradiționale*, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 43.



În ciuda concurenței create de vasele lucrate din alte materiale, obiectele din lemn lucrate de ciubărari sunt încă în uz, numai că, în ceea ce ce-l privește pe meșter „amu' am mai terminat cu lucru'. Am lucrat putini pentru brânză pentru Romanel Mirca; am făcut și alte celea, nu numai ăstea.

Eu lucrez de la vârsta de 10 ani. Dumnezeu m-a învățat. M-am uitat la unul, la altul. Numai de doi ani am fost când a murit tata. Am rămas șase frați și două surori. Mai sunt eu ș-o soră. Restul, toți or murit.

Și frații mei or lucrat, apoi s-or mai dus care și unde.

Eu știu să fac tot felul de obiecte: găleți pentru prins lapte, cofe pentru apă, coveți de frământat pâine, putineie pentru unt, putini de pus varză, vojuri de pus prune, aici așa le zice sau căzi. Tulnice nu fac, le fac cei de la Muntele Găina. Lumea mă caută.

Am aici o găleată cu cercuri de fier, făcută din doage, pentru scos apa din fântână; este făcută din molid; molidul e mai bun decât bradul. Molidul și bradul sunt aparte, ca și fagul și stejarul sau paltinul cu frasinul.

Ca să cioplesc doagele pentru putini și ciubere mă folosesc de mezdreală, pentru finisat, de faișitoare, iar pentru făcut fundul la ciubere și la găleți folosesc gardinarul, cu care se face un șanț.

Ăia bătrâni or murit, ăștia tineri n-or mai învățat; acum lucră scândură.





Text și fotografii:
Dr. Corina MIHĂESCU
Cercetător științific I,
Compartiment SPCI - DPMPIFD,
Institutul Național al Patrimoniului

Bibliografie

Georgeta Stoica, Olga Horșia, *Meșteșuguri artistice tradiționale*, Editura Enciclopedică, București, 2001.

Micro-atelierul de încondeiat ouă - o experiență vie

În Săptămâna Mare, în cadrul cursului de Etnografie de la Facultatea de Litere - Studii Culturale - Etnologie, anul I, am desfășurat, la inițiativa doamnei profesoare Corina Mihăescu, un micro-atelier de încondeiat ouă. Am susținut acest atelier demonstrativ din poziția unui amator, neavând vreo calificare sau certificare în arta și tehnica încondeierii ouălor. E un meșteșug deprins de la doamna Cristina Niga, meșter artizan din Bucovina, participantă în cadrul unui eveniment de promovare a tradițiilor populare organizat în urmă cu mai bine de zece ani de Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti" din București.

Atelierul nostru a avut loc într-una din sălile de curs de la etajul trei al facultății, în prezența colegilor de la Etnologie, anul I. A fost o excelentă ocazie atât pentru exersarea propriu-zisă a tehnicii încondeierii, cât și pentru observarea și utilizarea instrumentarului specific.

Ca instrument de bază, în încondeierea ouălor e folosită *chișița* - un bețișor din lemn la capătul căruia este instalat un tub metalic (mai subțire sau mai gros) prin care trece un fir de păr. *Chișița* se înmoaie în ceară lichidă, care se va scurge prin tubul metalic



în același mod în care cerneala se scurge prin condei, lăsând pe coaja oului urme cafenii și calde. Una dintre modalitățile de obținere a cerei lichide este încălzirea acesteia într-un recipient fixat deasupra unui bec aprins, astfel ceara se va încălzi, se va topi, dar nu va atinge punctul de fierbere. *Chișița* se înmoaie în ceara topită, excesul de ceară se scurge pe marginea recipientului, după care, prin mișcări ferme și rapide, ceara se aplică pe coajă sub forma unor linii drepte sau curbe, din care se construiesc simboluri și motive ancestrale, cu semnificații adânci pentru omul tradițional, și, de multe ori, desemnatizate pentru omul modern.

Tehnica încondeierii, a scrierii pe ouă, se învață relativ ușor, sunt câteva reguli de bază care vizează modul în care se ține oul și, mai ales, modul în care se trasează liniile. Îmi amintesc cât de ciudat a fost sentimentul pe care l-am avut atunci când am pus prima dată chișița pe coaja oului, întâlnirea aceasta nefirească dintre două obiecte solide, tari - coaja de ou și metalul tubului atașat *chișiței*. E o senzație foarte diferită de ceea ce cunoaștem azi, de modurile de scriere cu care suntem familiarizați - de exemplu cu peniță



sau pixul (vârf tare) pe hârtie (material moale), cu markerul (vârf moale) pe whiteboard (material tare) sau cu cretă (material moale) pe tablă sau pe asfalt (material tare).

Din fericire, participanții la micro-atelierul nostru nu au fost deranjați de senzația de zgâriere pe care o dă contactul dintre coaja de ou și *chișiță*, și au fost nerăbdători și bucuroși să înceapă trasarea primelor linii. Aceste linii de bază au scopul de a separa zonele care urmează să fie scrise și împart oul în două jumătăți, în trei treimi, în patru sferturi ș.a.m.d. E greu să trasezi aceste linii de început, mai ales pentru cineva care nu a mai făcut asta niciodată. Pornești dintr-un punct în care va trebui să ajungi din nou după ce dai ocol oului, dar, din lipsa experienței, te trezești în cu totul alt punct. Linia e tremurată, în unele zone e mai groasă, în altele mai subțire și brusc îți dai seamă că trasarea acestor linii primordiale pare să fie o misiune mult mai dificilă decât ți-ai închipuit. În fine, la atelierul nostru nu s-a descurajat nimeni și toată lumea a înțeles că siguranța în execuție și liniile drepte se obțin prin exercițiu. Ai putea foarte bine să iei un singur ou alb și să trasezi pe el, încontinuu, linii, linii, linii. Să îl cureți de ceară și să o iei de la capăt. Mâna se va obișnui, cu timpul, să țină *chișița*, să îi fixeze unghiul pe ou, să dozeze ceara, va învăța să rotească corect oul spre interior și să revină întotdeauna în punctul din care a plecat.

Tehnica încondeierii, numită și „tehnica batik" sau „tehnica pisanțului", presupune, după trasarea liniilor cu ceară încălzită, scufundarea ouălor în baie de culoare, pe principiul „ceea ce nu este acoperit cu ceară, nu se colorează". În cadrul atelierului nostru, am apelat la culori din comerț - galben, roșu și negru -, pe care le-am pregătit în trei recipiente diferite. Apoi, după fiecare etapă de aplicare a cerei, am scufundat ouăle în fiecare dintre cele trei băi de culoare, luate pe rând, de la cea mai deschisă (galben) la cea mai închisă (negru). Din păcate, culorile nu s-au prins foarte bine pe coaja ouălor, dar este foarte important faptul că participanții la atelierul nostru au înțeles tehnica experimentând-o și, mai ales, respectând regulile pe care aceasta le presupune.














În final, am ajuns la etapa de îndepărtare a cerei după ce oul a fost scos din ultima baie de culoare. Am încălzit la flacăra lumânării suprafața oului și am îndepărtat ceara topită cu ajutorul unui șervețel. Este, poate, cea mai frumoasă etapă a întregului proces, pentru că acesta este momentul în care ni se descoperă, prin curățare, și apoi, prin lustruire, toată povestea scrisă pe ou, mesajul încifrat în simbol pe care l-a asumat fiecare încă de la bun început.

Chiar dacă ouăle noastre încondeiate nu au ieșit asemenea celor realizate de meșterii artizani pe care îi întâlnim la târguri, expoziții, festivaluri și alte manifestări destinate promovării tradițiilor populare, noi am încercat, în cadrul acestui atelier cu o durată de aproape trei ore, să ne transpunem în pielea omului tradițional, lucrând ouăle cu propriile mâini, și, cumva, să obținem o perspectivă emică asupra procedeului de încondeiere a ouălor de Paști.



Text și fotografii:
Daniela BADEA
Facultatea de Litere, Studii culturale - Etnologie, Anul I

Bucuria de a învăța prin jocurile tradiționale de copii*

Jocul este o poarta către o lume ludică, deoarece îi absoarbe pe jucători în totalitate și permite accesul acestora către zonele superioare ale spiritului[1]. Intrând în irealitatea jocului, copiii acționează într-un mod liber, voluntar, fără a avea ceva de câștigat sau de produs și, mai ales, pentru că le face plăcere. Doar de „dragul jocului", dăruirea copiilor în trăirea experienței ludice poate fi atât de intensă, încât poate deveni bucurie pură[2].

Bucuria inocentă a copiilor provine din a trăi pur și simplu momentul prezent, ceea ce amintește de porunca lui Dumnezeu: „Bucură-te că ești!"[3]. Jovialitatea trăită din inimă radiază vitalitate în exteriorul ființei, ființă ce experimentează ludic o stare plenară de bine. Se manifestă la nivel emoțional, mental și spiritual prin vorbe, gesturi, fapte și hotărâri. Bucuria autentică este o veșnică sursă de energie divină generatoare de bunăstare și fericire. Iar fericirea reprezintă starea sufletească profundă de mulțumire intensă și deplină[4].

Obținută pe baza experienței ludice, bucuria facilitează contactul cu ceilalți parteneri de joc și explorarea mediului înconjurător. Stimulează creativitatea și flexibilitatea mentală, accelerează procesarea informațiilor și înlesnește aflarea unor noi căi eficiente de remediere a erorilor ori a „zbârcelilor"[5] realizate în joc de către copii. Totodată, bucuria ușurează socializarea și favorizează repetarea comportamentelor ce au cauzat-o. Veselia molipsitoare, ochii scânteietori, chipurile senine și zâmbetele relaxate ale copiilor care se joacă contribuie implicit la fericirea familiei, la împlinirea sufletească a neamului și la bunăstarea comunității genuine „purtătoare de patrimoniu" imaterial viu.

La cel mai înalt nivel al său, jocul introduce viitorii adulți în „fluxul fericirii"[6]. Teoria „experienței optimale" bazate pe conceptul de „flux" se referă la starea în care persoanele sunt atât de profund implicate într-o activitate, încât nimic altceva nu mai contează. Transformarea unei experiențe ordinare într-una generatoare de „flux optimal" nu este facilă, însă este specifică copiilor cu „personalități autotelice" (transformă cu ușurință potențialele amenințări în provocări stimulatoare)[7].

„Fluxul" reprezintă acea „starea de spirit, pe care (oamenii - n.a.) o au atunci când conștiința este ordonată armonios și când ei vor să continue ceea ce fac, doar de dragul lucrului în sine"[8]. Bucuria depinde de modul în care mintea filtrează și interpretează informațiile dobândite în urma experiențelor cotidiene de orice natură. Fericirea e generată de armonia interioară. Armonia interioară se obține prin controlul conștiinței. Iar autonomia presupune investirea atenției - pe cât e cu putință - în a face ceva independent de ce se întâmplă în Univers și de ce îți transmit instinctele, astfel încât să fi absorbit de manifestarea acțiunii cu pricina[9].

Pentru copii trăirea jocurilor tradiționale este atât de profundă și de plăcută, încât aceștia vor să repete experiența cu orice preț. Totodată, când ne (re)amintim ori ne (re)povestim clipele frumoase

1 Huizinga, Johan (2002): *Homo ludens*, Editura Humanitas, București, p. 40.
2 Huizinga, Johan, *op. cit.*, p. 50.
3 Monahia Siluana Vlad (2009): Meșteșugul bucuriei, vol. II, Editura Doxologia, Iași, pp. 157-158.
4 ***Dicționarul explicativ al limbii române*, 1998, Editura Univers Enciclopedic, București, p. 374.
5 Denumirea greșelilor, abaterilor de la regulile de joc.
6 Mihály, Csikszentmihalyi (2008): *Flux. Psihologia fericirii*, Colecția *Practic*, Editura Humanitas, București, p. 13.
7 Mihály, Csikszentmihalyi, *op.cit.*, p. 322.
8 *Idem*, p. 17.
9 *Ibidem*, pp.30-56.

din copilărie, parcă „plutim" și acum în realitatea irațională a jocului. Această stare de „negentropie"[10] este atinsă atunci când copiii își pot organiza conștiința, astfel încât să trăiască în fluxul „experienței optimale" - adică în joc - cât mai des.

În joc, ca în multe acțiuni umane, bucuria profundă depinde de îndeplinirea imediată a unei sarcini realizabile și incitante, ce presupune scopuri clare și utilizarea unor aptitudini deosebite (de feedback, de concentrarea profundă, de controlul asupra propriilor acțiuni, de relativitatea temporală și detașarea de Sine și de cotidian)[11].

Regulile de joc, înțelegerea simbolurilor, limitările spațiale și temporale solicită dezvoltarea unor calități noi pentru copii și le ordonează mentalul acestora. Au o mizã și un feedback imediate în joc. Astfel, lumea jocului se delimitează de cea cotidiană și ordinară, concentrarea jucătorilor fiind, de multe ori, de neclintit pentru cei din afară granițelor ludice.

Prin urmare, atunci când acțiunea ludică și atenția copiilor converg, jocurile tradiționale practicate de copii produc „experiențe optimale", ce aduc bucurie deplină partenerilor de joc. Iată două exemple de jocuri tradiționale ale copiilor: *lapte gros*, și învârtitul pe loc. Aceste două tipuri de joc reflectă remanențe ale „culturii profunde" a societății tradiționale (acad. Sabina Ispas). *Lapte gros* face parte din categoria jocurilor de competiție iar învârtitul pe loc cea a jocurilor de vertij (Caillois Roger)[12].

„Lapte gros" reprezintă o întrecere fizică și strategică combativă între copiii, care prin acțiunea ludică își validează superioritatea/inferioritatea unul altuia atât în jocul propriu-zis, cât și în jocul social[13]. Jocul „lapte gros" evidențiază actualizarea potențialității maxime a oponenților; și anume: dorința de „a fi cel mai bun" a unui copil/a unui grup de copii.

Experiența optimală este cea a „căutării împreună" a manierei ludice de a trăi în „fluxul fericirii". Cei mai buni jucători de „lapte gros" dovedesc forță fizică, agilitate, curaj, toleranță psihică la durere, voință tenace, loialitate față de scopul comun al echipei.

Bucuria copiilor din timpul jocului este datorată depășirii limitelor. Totodată, veselia generează înlocuirea antipatiilor față de partenerii de joc cu știința de a găsi o soluție optimă într-o situație critică și cu arta de a negocia rapid atingerea unui obiectiv comun bine definit. Durerea fizică dobândită în urma săriturilor și a căzăturilor este uitată rapid, spre deosebire de „lecția de viață", învățată cu zâmbetul pe buze și sădită în mintea grupului de jucători: eșecul este doar o etapă pe calea spre succes.

Doar în aparență „lapte gros" este o simplă distracție violentă. Este un joc de inițiere socială, ce ierarhizează copiii în lumea adolescenților. În cazul în care atenția jucătorilor/miza jocului este plasată în afara jocului, bucuria ludică a copiilor este alterată și, în consecință, „competiția" ia forma „concurenței sociale" (subiect pentru un alt studiu analitic).

Jocurile de vertij, cum este spre exemplu învârtitul pe loc, rup total legătura cu realitatea. Reprezintă „experiențe optimale" ce schimbă conștiința prin alterarea percepției. Învârtitul pe loc al copiilor mici este un joc care afectează simțul echilibrului până la confuzie și, uneori, până la prăbușire fizică. Experiența optimală constă în bucuria mișcării. Agitația grozavă și strigătele copiilor sunt semne ale neliniștii specifice jocurilor de căutare și asumare a riscului[14].

Secvențele ludice pot fi însoțite de rostogoliri, de trânte, de alergat sau de chiuituri de bucurie. Strigătele participanților pot simula „vocile animalelor". După ce se învârt și intră „în lumea jocului", copiii pot deveni „un lup care urlă", „un cal care nechează", „o găină care cotcodăcește" etc. Miza jocului constă în veselia exuberantă a jucătorilor generată de acțiunile ridicole și haotice ale vertijului ludic.

Învârtitul pe loc încurajează încrederea dintre partenerii de joc bazată pe o conexiune emoțională profundă. Bucuria jocului atenuează anxietatea. Totodată, amplifică încrederea în sine, curajul și responsabilitatea în soluționarea situațiilor de viață dificile.

Din cele două exemple anterioare de jocuri tradiționale ale copiilor rezultă că „bucuria ludică" sistematizează asimilarea informațiilor noi dintr-o perspectivă optimistă, prin filtrul unui sentiment de mulțumire vie, de satisfacție sufletească a copiilor parteneri de

10 *Ibidem*, p. 66.
11 *Ibidem*, p.80.
12 Caillois, Roger (1975): *Teoria jocurilor*, în vol. *Eseuri despre imaginație*, traducere de Viorel Grecu, prefață de Paul Cornea, Editura Univers, București, pp. 258-277.
13 Caillois, Roger, *op. cit.*, p. 274.
14 *Ibidem*, p. 242.

joc. În joc, fiind liberi, relaxați și veseli, deprind rostul evolutiv al grețelii și dobândesc cu plăcere abilități și cunoștințe sociale, culturale, științifice, filosofice etc.

În jocurile tradiționale de copii, bucuria ludică este esențială pentru dezvoltarea inteligenței emoționale și a celei intelectuale, deoarece, datorită experimentării optime a acestei trăiri, copiii transforma cu ușurință potențialele amenințări în provocări stimulatoare, păstrându-și astfel intactă armonia interioară.

Jocurile și jucăriile amprentează profund educația primită în „cei șapte ani de acasă" și evoluția spre maturitate a școlarilor, având în vedere că scopul acestora îl reprezintă obținerea bucuriei ludice. Prin urmarea, jocurile reprezintă primul stadiu de învățare și de activitate creativă pentru copii, implicarea adulților din familie ori a cadrelor didactice fiind prețioasă pentru înțelegerea vieții și a lumii în care trăiesc. În concluzie, „dum ludere videmur - discimus" („deși pare că ne jucăm, învățăm").

Bibliografie

***_Dicționarul explicativ al limbii române_, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

CAILLOLIS, Roger (1975): *Eseuri despre imaginație,* traducere de Viorel Grecu, Prefață de Paul Cornea, Editura Univers, București.

CSIKSZENTMIHALYI, Mihály (2008): *Flux. Psihologia fericirii*, Colecția *Practic*, Editura Humanitas, București.

ELKONIN, D.B.(1980): *Psihologia jocului,* traducere de Grigore Nicola și Ludmila Slifca, Editura Didactică și Pedagogică, București.

HUIZINGA, Johan (2003): *Homo ludens. Încercare de determinare a elementului ludic al culturii*, traducere de H.R. Radian, Cuvânt înainte de Gabriel Liiceanu, Editura Humanitas, București.

LAW NOLTE, Dorothy - HARRIS, Rachel (2012): *Copiii învață ceea ce trăiesc*, traducere de Laura Stoica, Editura Humanitas București.

MAUSS, Marcel (2003): *Manual de etnografie*, traducere de Cristina Gavriluță, Editura Institutului European Iași.

MONAHIA, Siluana Vlad (2009): *Meșteșugul bucuriei*, vol. II, Editura Doxologia, Iași.

STAN, Liliana (2016): *Educația timpurie. Probleme și soluții,* Colecția *Collegium*, Editura Polirom, București.

Dr. Anamaria STĂNESCU,
Consilier,
Compartiment SPCI - DPMPIFD,
Institutul Național al Patrimoniului

* Studiul de față are la bază comunicarea științifică cu titlul „Bucuria de a învăța prin intermediul jocurilor tradiționale de copii" prezentată în cadrul Conferinței Internaționale în Studii Culturale și Științe ale Comunicării „Fericirile; Căile lor", organizată de Departamentul de Științe ale Comunicării, Facultatea de Litere, Universitatea din București, în perioada 9-10 noiembrie 2018, la București. Conținutul studiului științific - integrat în structura ideatică a tezei de doctorat cu titlul „Acte ludice ale copilăriei în cultura tradițională" susținută public sub coordonarea științifică a prof. univ. dr. Silviu Angelescu, în anul 2021 - este sintetizat și completat, ca urmare a continuării cercetării și interpretării etnologice a jocurilor tradiționale de copii.

Visele și vedeniile, umbrirea descoperirii lui Dumnezeu și amăgirea diavolească (III)

Prin anii '40 apărea la noi fenomenul Maglavitului, cunoscut de toți și foarte popular atunci pentru minunile pe care le făcea Petrache Lupu, cioban fără carte, care primise vedenii de la „Moșu'" (Dumnezeu) și porunca de a propovădui ca lumea să se pocăiască, să nu mai păcătuiască, să se întoarcă la Dumnezeu.

Pentru faptele care se făceau acolo (mai ales vindecări minunate) se aduna lume din toate colțurile țării. Despre acest fenomen și despre Petrache Lupu s-a scris mult, s-a vorbit în cărți și în mass-media. O pledoarie pro sau contra ar fi inactuală în prezent, deși poate că nu inutilă.

Popularitatea lui Petrache a crescut și ca urmare a intervenției în favoarea sa a teologului D. Stăniloae[1] care consideră autentice, dumnezeiești, minunile și vedeniile lui, iar pe Petrache drept trimis al lui Dumnezeu. Alții (Mihai Urzică, în cartea *Minuni și false minuni*) consideră aceste fenomene drept false minuni, condamnând atât faptele, cât și persoana lui Petrache Lupu.

S-au spus multe în acele vremuri, dar la un moment dat a încetat a se mai vorbi, chiar înainte cu mult de moartea lui Petrache. Se știe că el a fost arestat de securitate, fiindu-i interzis să mai propovăduiască; dar nu acesta a fost motivul încetării discuțiilor. Adevăratul mobil a fost încetarea vedeniilor lui Petrache la un moment dat și pocăința pe care el a făcut-o pentru păcatele sale, până la moarte.

Se spune că astfel de fenomene sunt rezultatul unei epoci de criză spirituală și acesta a putut fi un argument în timpul comuniștilor, deși depindea și atunci, în fond, tot de voința omului dacă va intra și trăi criza sau îi va sluji lui Dumnezeu. Argumentul apariției lui Petrache a fost după alții criza spirituală și morală de după război care și-ar fi găsit rezolvarea într-o astfel de mișcare spirituală de masă.

Poate la acel moment nimeni nu s-ar fi așteptat și la o continuare a fenomenului; dacă motivele sale sunt în aparență trecute, criza spirituală a societății noastre se pare că a rămas chiar și după trecerea perioadei comuniste. De aceea și mult după dispariția lui Petrache de pe scena vieții sociale, am putut constata prezența fenomenului similar cu cel pe care el l-a reprezentat, afirmându-se chiar ca o continuare a acestuia. Rămâne de văzut dacă condițiile care l-au generat sunt atât de obiective încât se prezintă la scară macrosocială sau sunt subiective, mergând până la individual.

De aceea, metoda mai adecvată obiectului ni se pare a fi cea oferită de norma de credință mai mult decât cea etnologică, raționalistă, mai rigidă și oferind, poate, mai puține chei de interpretare.

În ultima vreme a propovăduirii sale se spune că Petrache Lupu a pierdut harul din cauza comportării sale nevrednice înaintea lui Dumnezeu. După ce i-a murit prima soție s-a recăsătorit (deşi ca unul ce primise harul lui Dumnezeu nu avea voie să o facă), şi-a făcut publicitate, în vreme ce Dumnezeu doreşte ca lucrul Său să rămână tainic, a dat în patima băuturii, necinstind, astfel, pe Dumnezeu, în numele căruia vorbea.

Pedeapsa dumnezeiască nu a încetat să apară, el devenind orb, surd și aproape mut, ca să nu mai poată să-și bată joc de cuvântul lui Dumnezeu. Astfel văd oamenii din popor aceste fenomene-ca

1 Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie* și *românism,* Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1939, p. 200 și urm.

pe o intervenție a lui Dumnezeu, ca pe o pedeapsă pentru păcate. Sfârșitul vieții lui Petrache a fost însă nu numai plin de suferință, ci și o vreme de pocăință de peste un deceniu, lucru rânduit tot de pronia lui Dumnezeu.

Unii teologi[2] dau de înțeles că a fost o pocăință pentru faptul că și-a dat seama că a greșit propovăduind și făcând minuni cu puterea diavolului. Oamenii din popor care l-au cunoscut direct spun însă că este vorba de pocăință pentru păcatele care au îndepărtat harul lui Dumnezeu de la el.

După moartea lui Petrache, problema rămâne deschisă: a fost totul numai o legendă în jurul persoanei sale, sau el a fost un trimis al lui Dumnezeu care a păcătuit pierzându-și harul, cum s-a întâmplat cu mulți în istoria Bisericii și cum este obiceiul ca Dumnezeu să facă pentru a-i smeri pe cei care se încred în bunătățile primite și care uită că acestea sunt dar al Lui.

Diavolul cu puterea lui poate să facă minuni pentru a-i înșela pe mulți, având chiar puterea să se prefacă înger al luminii, prooroc etc. Deci tot ce a făcut Petrache ar putea fi lucrarea diavolului. Urmarea ar fi pedeapsa lui Dumnezeu care i s-a dat și pocăința pe care a făcut-o până la sfârșitul vieții.

De asemenea există oameni care, cu puterea lui Dumnezeu au făcut minuni, apoi greșind și-au pierdut harul. În vremea persecuțiilor dinainte de Constantin cel Mare au existat mărturisitori cărora li s-a tăiat limba de către persecutori și care propovăduiau cuvântul lui Dumnezeu în continuare, cu limbile tăiate. Unul dintre ei însă, căzând în păcatul curviei, și-a pierdut harul.

Să fi fost Petrache trimisul lui Dumnezeu care a vorbit spre mântuirea neamului omenesc și apoi, ca să nu se osândească de tot pentru păcate, I-a fost trimisă de Dumnezeu o boală?

A existat o vreme când Petrache încă mai avea „harul lui Dumnezeu", dar prin faptele sale își bătea joc de El. Pentru faptele sale se spune că nimeni nu mai credea nici în harul lui, nici în Dumnezeu care se spunea că l-a trimis la propovăduire.

Atunci, pentru ca nu cumva să se batjocorească cuvântul Domnului prin el, se spune că Dumnezeu I-a trimis vedenie lui P. B. din V. ca să meargă și să ia harul lui Petrache.

Acesta, după primele două arătări, și-a recunoscut nevrednicia, nevoind să meargă. La a treia arătare însă, i s-a spus că dacă refuză și nu vrea să meargă, va fi făcut bolnav la pat ca să nu se mai poată mișca, pentru că nu a vrut să ia lucrarea lui Dumnezeu. În sfârșit, P. B. a plecat la Maglavit, ajungând numai cu ajutorul întrebărilor. Astfel îi povestește P. B. oricui îl întreabă cum a dobândit acest har și așa a rămas această povestire și în conștiința poporului.

Avea atunci în jur de 55 de ani, era căsătorit și avea cinci copii. Stătea într-o casă foarte modestă în V. unde nu avea mai mult decât cele strict necesare traiului. Era iubit de soția A. și de fata mai mică M. Cu ceilalți membri ai familiei avea adeseori conflicte, ca și cu vecinii și neamurile, mai ales pe teme religioase. Făcuse patru clase primare și se însurase înainte de armată, lăsându-și nevasta, însărcinată pe atunci, cu părinții lui. A făcut războiul, ajungând până în Cehoslovacia. Tatăl său a fost geambaș de cai, mama, casnică, având ceva pământ și o gospodărie. Nevasta - săracă, provenind dintr-o familie cu șase copii.

În sat lumea îl râdea că „s-a pocăit" și nu-i credea cuvântul. Ba unii își băteau joc de ceea ce le spunea, chiar și de el. Cu preotul satului, chiar și cu rudeniile, nu se afla în bune relații întrucât nici unii nu voiseră să creadă cele spuse de el.

Cea mai importantă calitate a sa, după cum el spunea, era aceea că, după primirea harului, jurase la biserica din sat să trăiască în „curățenie" (castitate) cu nevasta până la moarte, iar ea, la fel. Pentru aceasta spunea că Dumnezeu l-a ales pe el dintre cei 65 de prooroci câți există în România, dându-i cel mai mare har („mai mare decât al preoților și patriarhilor"). Se numea pe sine prooroc, iar pe cei care veneau la el, oi. Avea în casă mir de la Ierusalim adus de ieromonahul L. de la Mânăstirea C., trimis special pentru el, se spune, de un prooroc de la locurile sfinte.

Celor care veneau la el le cerea în primul rând credință, apoi să-și mărturisească păcatele, întrebându-i de necazurile pe care le aveau și ce au venit să le descopere. Cerea fotografiile celor morți sau dispăruți pentru a-i putea informa pe cei de față unde se află aceștia. Pe cei feciorelnici îi punea să jure cu mâna pe cruce că „nu și-au spurcat trupul".

Urmau rugăciunile Tatăl nostru..., Împărate ceresc..., Preasfântă Treime... însoțite de tămâierea casei și a celor prezenți, urmate de

2 Diac P.I. David, *Călăuza creștină. Sectologie,* Editura Episcopiei Argeșului, Curtea de Argeș, 1994.

îngenunchere și rugăciunea „Întăreşte-mă, Doamne, pe mine, robul tău, cu duh şi învață-mă să fac voia Ta", repetată cu insistență. Dacă răspunsul nu venea, urma rugăciunea „Coboară, Doamne, din ceruri, întărește-mă pe mine, robul tău cu duh și învață-mă să fac voia Ta", după care P. cădea „în lucrare", întins pe duşumea, cu mâinile împreunate pe piept şi cu crucea în mână.

Trupul îi era atât de țeapăn, încât, așezat cu capul pe un scaun și cu picioarele pe altul se puteau urca doi bărbați peste el fără ca măcar să se îndoaie. Mâinile îi erau încleștate, astfel încât doi sau trei bărbați trăgând de o parte și de alta, nu i le puteau desclești, cu excepția celor „curați la trup" (feciorelnici).

Începea apoi convorbirea cu „Măicuța Domnului", „Tata ceresc" sau „Mântuitorul", urmată de o învățătură de credință a celui care vorbea prin gura lui P. despre pocăință, virtute și nevoia de întoarcere la Dumnezeu; o critică a celor „de azi" care au părăsit bisericile și pe Dumnezeu și trăiesc în păcate și uneori despre pedepsele lui Dumnezeu pentru aceste păcate, despre faptul că „Tata ceresc" își va întoarce fața de la cei care nu-i slujesc Lui acum.

După aceasta îi lua pe rând pe cei „cercetați", le explica motivele căderii lor în necaz și posibilitățile de rezolvare a acestuia. Urmau învățături despre viața creștină, post, milostenie, biserică, în conformitate cu cele canonice.

Ceea ce însă face din P. un spiritist este faptul că vorbea cu morții. Trupul îi era scuturat de ceva (el spunea că de îngerul său păzitor care-i lua sufletul și i-l ducea la vama unde se găsea sufletul celui mort). Dacă era un prunc avortat, spunea că a intrat în sânge până la gât. Mai spunea că, la judecată, Arhanghelul Mihail va lua bucata aceea de carne (care reprezintă trupul pruncului lepădat) și înmuind-o în sânge, o va da părinților să o mănânce „ca să-i curețe locul". De aceea, pruncii avortați trebuiau botezați la preoți.

Erau patru preoți de la patru biserici și de la o mânăstire „aleși de Sfânta Treime" care „lucrau cu proorocul". Pruncii trebuiau apoi trecuți pe pomelnic la „morți fără lumină", cu numele pe care li-l dădea preotul care a oficiat falsul botez. Mama trebuia să dea hăinuțe drept milostenie unei femei care avea copil mic pentru ca „botezați, îmbrăcați, să-i poată primi Măicuța Domnului".

Pe alți morți îi găsea „la întuneric", „la lumină", „la poartă", „în foc". Spunea că cei din iad erau pierduți dacă cel de față nu venea la prooroc pentru ca, prin chinurile acestuia, să scape de acolo sufletul.

Celor vii li se recomanda să facă o colivă și să dea acatist pentru a-i scăpa de acolo, dar mai ales să vină iar la prooroc.

A doua oară când omul venea, cel mort era găsit „la lumină"; dar și aceasta numai dacă cel prezent spunea că a făcut pomenile și că a mai fost o dată; dacă nu, chiar dacă făcuse ce i s-a spus, ruda sa era găsită tot la întuneric. (Înșelăciune? Uitare?)

Pe cei vii P. B. îi găsea, în general, cuprinși de farmece, care trebuiau dezlegate cu rugăciunile Sfântului Vasile de unul dintre cei „patru preoți aleși". Casele trebuiau sfințite, cununiile dezlegate, dat acatist „către Sfânta Treime" la una dintre cele patru „biserici alese", cu ai căror preoți P. B. făcuse o înțelegere să le trimită oameni. Tot aici trebuie să remarcăm și că acești preoți erau de o moralitate îndoielnică, unii fiind recăsătoriți, sau, pur și simplu, înșelați de diavol, pentru câștig material sau pentru faimă.

După ce îl frecventaseră de multe ori și dobândiseră încredere în el, unii dintre cei prezenți erau trimiși la o anumită vrăjitoare dintre cele multe pe care le cunoștea P. ca „să-i dezlege" sau la vreo descântătoare din V. D. sau de aiurea.

Lucrarea se încheia cu cuvintele „Pace vouă!" și cu multe mulțumiri, adresate, de fapt, după fiecare sfat de P. Celui care lucrase cu el.

Sculându-se P. din lucrare, întreba cu cine a vorbit și ce i s-a spus, pretinzând că nu mai știe nimic, pentru el aceasta fiind ca un somn. Apoi îi ungea pe toți cu mir pe frunte și-i binecuvânta cu cuvintele: „Să fiți binecuvântat de Sfânta Treime, de Măicuța Domnului, de întreaga împărăție cerească şi de mine! În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.", făcându-le deasupra capului semnul crucii cu crucea sa de lemn despre care spunea că i-a binecuvântat-o Tatăl ceresc atunci când i-a dat harul.

Cei bolnavi erau miruiți în locul unde simțeau durere și mulți dintre ei spuneau că au simțit o ușurare. Apoi erau sloboziți pe la casele lor. Tuturor li se recomanda să nu părăsească bisericile, să nu păcătuiască, să meargă la Sfântul Maslu la Mânăstirea C.

Toate cele scrise până acum constituie predica lui P. B., predică ce avea valoare și

putere de convingere, dată fiind sărăcia materială în care el trăia, faptului că nu cerea bani pentru toate câte făcea (la începutul propovăduirii nu lua bani de la nimeni, apoi lua cât îi dădea omul) și faptului că împlinea cele câte spunea, mergând și el la „bisericile alese".

Pentru aceasta, mulți neștiutori veneau la el cu credință, ca la un trimis al lui Dumnezeu; erau trimiși și de preoții celor patru biserici, care spuneau că fără el nu pot face nimic, nu-i pot ajuta pe bolnavi sau pe cei cu vreun necaz, sau veneau din auzite, cu speranța că vor fi ajutați. Unii erau prezenți din întâmplare, alții din curiozitate, alții în disperare, pentru vreun necaz.

P. B. avea câteodată câte o persoană de încredere care-l însoțea la drumurile pe care le făcea.

În zilele de lucru ale săptămânii stătea, în general, acasă. În sâmbete (uneori şi vineri), duminici şi sărbători era plecat „să-și cerceteze oile". După Sfânta Liturghie la care asista la una din cele patru „biserici alese", mergea în casa vreunui credincios cunoscut de el și „recomandat de Sfânta Treime" la care făcea „lucrările". Era, de obicei, o casă unde era bine primit și ospătat, unde ai casei îi erau, în general (chiar dacă nu toți) favorabili.

În aceste locuri se produceau adunări cu cei ai casei şi dintre vecinii care veneau, de multe ori, să asculte şi dintre care mulți au început a-şi plânge păcatele şi a frecventa bisericile.

Coeziunea acestor adunări era întreținută de secretul „descoperirii proorocului", de faptul că păcatele ascunse de unii erau spuse în auzul tuturor de acesta („cercetarea" lor se făcea, uneori, între patru ochi) și de faptul că „oile" se întâlneau, în general, la cele patru biserici.

Ceea ce menținea încă acea coeziune era speranța multora că, urmându-i proorocului, le va merge bine, li se vor împlini dorințele, vor scăpa de necazuri. Aceste speranțe erau întreținute și de cei care spuneau că au simțit mult ajutor și ușurare de la „taica P.", cum mai era numit printre ei.

În general, oamenii care-l urmau aveau credință; poate chiar o credință oarbă. Erau însă mai mult din categoria celor cu studii puține, neavând învățătura necesară discernământului în probleme de credință, drept pentru care puteau fi ușor „duși de nas". Cei crescuți de acasă în credință mergeau la biserici, nădăjduind numai în rugăciunile lui P. Alții se lăsau antrenați și de faptele mai puțin ortodoxe ale lui.

Între credincioșii săi, P. era cunoscut ca făcător de minuni. El însuși se recomanda astfel. Spunea însă că tot ce face, face la porunca lui Dumnezeu, că fără această poruncă el nu poate face nimic, căci i se întâmplă lui ceva rău (asemănare cu practica magicienilor, care fac la fel, la porunca diavolului, ceea ce ne dă temei să credem că și P. B. însuși era înșelat).

Puterea care lucra în el o numea „secretul lui Dumnezeu", pe care el nu avea voie să-l spună nimănui, căci l-ar fi costat pierderea harului, invocând în sprijinul acestei păreri afirmația din Scriptură cum că nu trebuie să arunci mărgăritarele înaintea porcilor.

Tuturor celor care-l cunoșteau le spunea să nu vorbească nimănui despre el. Evita publicitatea de orice fel, trăind simplu, în sărăcie chiar. Celor care veneau cu scopul de a-i face publicitate nu le vorbea, nu le răspundea, chiar îi alunga de la poartă, ca și pe alții care „veneau să-l ispitească".

„Lucra" zilnic, neglijându-și treburile din gospodărie, familia. Pleca „la porunca lui Dumnezeu, unde era trimis", fără a ține cont de ce se întâmplă acasă. În general, nu refuza pe nimeni dintre zecile de oameni care veneau la el, în unele zile.

Spunea că ceilalți prooroci nu pot „lucra" zilnic cum făcea el din pricină că „trăiesc cu nevestele lor" și că unii dintre ei erau ispitiți de diavol „în lucrare", vorbind acesta prin gura lor „cuvinte de batjocură", iar nu Dumnezeu. Spunea că lui, în cei 20 de ani de când „a luat harul", nu i s-a întâmplat aceasta niciodată.

Între minunile care s-au pus pe seama lui se numără vindecări, lupte cu diavolii, împăcări în căsnicii, dezlegări de cununii şi de farmece, găsirea celor dispăruți, ungeri de prooroci.

Spunea că Dumnezeu are în România un număr de 65 de prooroci. Când unul moare sau „cade din har" numărul trebuie completat cu altul pe care i-l arată Dumnezeu, la care se duce, îl întreabă dacă vrea să-i slujească lui Dumnezeu. În cazul în care acesta răspunde afirmativ, îi dă crucea în mână să jure că o va face. Apoi suflă în fața lui, iar acela se îngălbenește la față, semn că a primit harul. Unii, datorită păcatelor, îl primesc mai greu. Alții greșesc în slujirea lor, drept pentru care el, ca cel mai mare între prooroci, este trimis să-i vindece.

Vorbea de proorocul G. din V.D. care nu a împlinit poruncile lui Dumnezeu, nu

s-a dus unde „l-a trimis". Pentru aceasta Dumnezeu l-a pedepsit, căci s-a îmbolnăvit, căzând la pat, neputând nici să vorbească. P. B. a văzut că nu poate vorbi când a ajuns la el. Deci a primit poruncă să-i facă ceva ca să-și revină. L-a însemnat cu semnul crucii la urechi, în față, în spate. Apoi a primit poruncă să-l ridice.

P. B. era om ca la 1,50 m și foarte slab, pe când G. avea ca la 100 kg. S-a îndoit puțin în cugetul său, apoi l-a ridicat. L-a pus să zică Tatăl nostru, tot la porunca lui Dumnezeu. Iar duhul rău nu a mai avut pe unde ieși, căci toate simțurile îi erau pecetluite cu semnul crucii și a pierit de la el.

M. D. din localitatea B. povestea o altă întâmplare care s-a produs în casa ei cu proorocul S. din R. V. și cu P. În vreme ce era în lucrare, un diavol l-a atacat pe proorocul S. Atunci P. s-a luptat cu acel diavol; l-a prins de coarne, căci, spunea el, nu avea frică de diavoli și s-au luptat astfel încât cojile de pe coarnele diavolului au rămas în mâinile lui P., fiind văzute de toți cei de față. Totuși nu a reușit să-l biruiască deplin.

Mai târziu, P. a spus că „a primit poruncă" să nu se mai lupte cu diavolii astfel, căci ei spun că e de-al lor, ci numai prin semnul crucii, ca văzându-l pe acesta, să fugă.

Altă minune e cea de la crucea Sfântului Dumitru din V. D. care, spunea P., a fost mutată din loc contrar voinței Tatălui ceresc. „Mare luptă", spune P., că a dat cu diavolii şi pentru aceasta. Şi dacă nu era Măicuța Domnului să-i spună să arunce în spate crucea de la gât, „îl omorau diavolii". Se spune că, după rugăciunea lui P., crucea a fost mutată la loc uşor, de câțiva credincioşi, deşi pentru a fi strămutată trebuise o macara.

Poate cea mai mare minune a lui P. este învierea unei femei la Izvorul tămăduirii, un izvor minunat, cu putere binecuvântată de Dumnezeu care a izvorât prin minune în curtea unei biserici de țară. Apa era destinată întregii comunități pentru a fi turnată peste aghiazma care se făcea în acea zi. O femeie s-a dus pe furiș să ia apă și luând, a murit pe loc, fiind găsită astfel de consăteni.

P. le-a poruncit unor fete „curate" să o plimbe, după ce i-a făcut rugăciune. Apoi, din mers, i-a spus să zică Tatăl nostru și a văzut ieșind din ea pe „duhul rău", iar femeia a înviat.

Până aici, am relatat cele auzite de la P. și de la unii dintre credincioșii săi. Astfel arată lumea acestor falși vizionari contemporan și a celor înșelați de ei.

La „adunări", cei prezenți („care vine cu credință") simțeau imediat o ușurare sufletească și o orientare spre bine a treburilor lor, dar de obicei se întâmpla ca lucrurile să se complice într-un mod neașteptat, fapt pe care P. B. îl tâlcuia drept lipsă de credință deplină în lucrările lui.

P. cerea mai mult o credință în lucrările sale decât în Dumnezeu. Iar despre Biserică nici nu se punea problema, el crezându-se peste aceasta și peste slujitorii ei. Cei ce veneau la el trebuiau să creadă că Duhul lucrează în el și că ei vor primi *prin el* dezlegare de păcate și împlinirea dorințelor lor. Credința aceasta trebuia să fie mai mult în el, în puterea sa, decât în Dumnezeu pe care spunea că îl slujește.

În Biserică, putem vorbi despre două feluri de credință. Primul dintre acestea este credința sfinților, mărturisită de Biserică, în Sfânta Treime, Sfintele Taine, puterea rugăciunii, în puterea comunității creștine, a Bisericii, de rugăciune și de sfințire, prin Sfintele Taine, a credincioșilor, în învățătura Bisericii, păstrată în Scriptură și Tradiție. Această credință nu exclude, ba chiar îndeamnă la rațiune, la cercetarea Scripturilor și a lucrurilor din natură, pentru a-L putea cunoaște și slăvi, mai deplin, pe Dumnezeu.

Prin această credință și prin bunăvoința Sa, Dumnezeu îi dă omului cunoașterea Sa personală, fiecăruia în parte, din împrejurările vieții, pe cât poate cuprinde fiecare. Această credință presupune o încredere desăvârșită în Dumnezeu, în toate împrejurările. Ea nu îndeamnă însă la pasivitate, ci la luptă pentru Hristos, cu toate armele duhovnicești pe care le-au folosit sfinții și apostolii - rugăciune, post, priveghere, milostenie, cântare, mărturisire, virtute de tot felul, curăție sufletească și trupească, lucruri care duc la eliberarea de „omul cel vechi", la dobândirea unor harisme, apoi la desăvârșire și unirea mistică cu Hristos.

Acest tip de credință nu presupune frica de diavol în lumea aceasta, căci întreaga lui putere a fost nimicită prin nașterea, moartea și Învierea lui Hristos, ci frica de el ca de unul ce poate ucide sufletul, deci poate duce la pierderea mântuirii, nici frica de boală, chin, suferință, lipsuri, ci chiar căutarea acestora pentru a ușura omului drumul spre mântuire.

Există însă și un alt tip de credință, pe care am numi-o populară, care pleacă poate tocmai de la frica de oameni și de lucrarea celui rău, neiubirea suferinței, a bolii, curiozitatea de a vedea cu anticipație ceea ce se va întâmpla în viitor.

Acestea toate duc la acutizarea stării de angoasă în fața perisabilității tuturor valorilor, a procesului de schimbare în care se află continuu lumea, a nestatorniciei oamenilor, a lucrurilor dobândite cu trudă (bogăție, slavă etc.) și, în final, în fața morții care, cu venirea ei certă, pare a nimici totul, a spulbera totul în neant, fără nicio nădejde.

Acest tip de credincioși se află fie într-un impas, fie, mai grav, într-o stare de depărtare de Dumnezeu, singurul punct statornic și perfect în viață, Viața eternă și Învierea celor care cred în El.

Cu cât mai nestatornică este credința în Dumnezeu, cu atât mai apăsătoare devine existența și cu atât mai mare dorința de a cere un semn concret, material, al existenței Sale.

Nu putem să nu ținem seamă și de marea dificultate a creștinismului care cere credință și supunere față de un Dumnezeu spiritual, cu totul transcendent față de lume, accesibil cunoștinței omenești doar prin lucrările Sale. Din neputința (sau necredința?) de a-L cunoaște, evreii, poporul ales, și-au făcut idoli, deși El li se revelase prin profeți, iar păgânii și-au făcut dumnezei sensibili, accesibili cunoașterii naturale, care-l depășesc pe om ca putere, dar îi și seamănă în neputințe, neputându-l nici salva de la moarte, nici îndumnezei, nici mântui.

Un reflex al acestei a doua credințe (sau mentalități) este căutarea unor forme concrete, cât mai palpabile, ale existenței și prezenței lui Dumnezeu în lume și convingerea de prezența Sa acolo unde aceste forme se dovedesc eficiente (vindecă, prevăd viitorul, scot la iveală cele ascunse ale oamenilor etc.) fără a dispune nici de discernământul, nici de credința necesară deosebirii acestor fapte pe care diavolul, cu voia lui Dumnezeu, le poate imita, pentru a-și râde de cei care, căutându-L în sufletul lor în mod inadecvat pe Dumnezeu și ispitindu-L, sunt lăsați de El pe căi rătăcite pentru ca, văzându-și la un moment dat rătăcirea, să-și poată da seama de providența divină care le-a oferit un mijloc de pocăință și de îndreptare sau să se piardă definitiv în aceste fărădelegi, după știința lui Dumnezeu.

Aceste „aprecieri de valoare", sau catalogări, ar putea să pară ridicole acum, în ochii omului modern pentru care sacrul este ceva foarte vag și departe sau chiar un lucru demodat.

Nu este așa însă dacă luăm cuvintele în duhul lor și dacă remarcăm că textele canonice, ca unele ce sunt inspirate de Dumnezeu, fac una dintre cele mai subtile și mai complete analize ale sufletului omenesc, punând în legătură cu lucrarea mântuitoare și pronia divină relația dintre păcat, pedeapsa pentru săvârșirea lui, mila, dar și dreptatea și judecata lui Dumnezeu.

Tipul al doilea de credincioși pe care l-am menționat găsește reflexul dorinței (și al necredinței sale) în diferite semne pe care le consideră a fi de la Dumnezeu: vindecătoare, descântătoare, bioenergeticieni etc., care prin mijloace magice sau hipnotice „fac minuni". Reacția lor este de a-i urma orbește, de a crede orbește în lucrarea lor, fără a mai cerceta, compara sau întreba. Primul semn care apare în acest caz este întunecarea rațiunii, dublată de mândria de a-L fi descoperit pe Dumnezeu și de a avea cheia ascultării Lui necondiționate la rugăciunile omului. Apoi zelul misionar, pornirea de a le propovădui altora și de a-i atrage pe cât mai mulți la această „credință". De aici, părerea că ești unul dintre aleșii lui Dumnezeu pentru a răspândi cuvântul Său, apoi mândria care duce la orbirea definitivă. Apoi, dintr-o purtare de grijă a lui Dumnezeu spre îndreptare, primejdii de moarte sau căderea în păcate foarte mari, trupești, care au darul de a povățui către cunoașterea păcatului și pocăință. Sau, fără acestea din urmă, împietrirea inimii, persistența în greșeală și pierderea sufletului.

„Oile" lui P. se recrutau din această a doua categorie de credincioși - care aveau nevoie de dovezi materiale, palpabile ale existenței lui Dumnezeu. Și poate măcar prin metodele spiritiste pe care le practica, mulți vor fi ajuns la concluzia existenței duhurilor și vor fi dedus de aici existența Dumnezeului nostru spiritual.

Unul dintre lucrurile pe care le propovăduia P. era venirea „aproape" a Judecății, spunând că „nici nu ajunge, dar nici nu trece de 2000 de ani", prevăzând sfârşitul lumii în anul 2000. Misiunea lui P. atunci va fi să-și adune oile și să le prezinte Mântuitorului care, spunea el, era singurul mai mare ca el „în toată Țara Românească". Printr-un semn,

el îi va aduna și astfel ei vor fi scăpați de urgia mare care va fi atunci.

De prin 1994, spunea P., „pământul arde cu foc ca de la aragaz", așa că, îndată va veni Hristos, dacă „lumea nu se întoarce prin biserici", dacă nu-și spovedește păcatele și nu se pocăiește. Se pare însă că sfârșitul vieții a venit pentru el, înainte de a veni pentru întreaga lume și că va fi cu adevărat înaintea lui Hristos, pentru a da socoteală de toți cei pe care i-a rătăcit și mințit sau înșelat.

Unul dintre lucrurile bune, am zice, pe care a reușit să le facă P. era dovedirea prezenței aproape a lui Dumnezeu în tot ceasul, până la cele mai mici amănunte și mulțumirea continuă adresată de el lui Dumnezeu pentru toate binefacerile.

Trebuie însă foarte clar separat și în cazul acesta al lui P. binele de rău și ținut numai ceea ce Biserica spune că e bine, lucrurile care au dus la mântuirea a multe generații. Dar acest lucru nu se poate face decât pe baza păstrării integre a rațiunii și a dreptei credințe. Mai de folos însă credem că este a respinge în totalitate această lucrare, care, amestecând binele și răul, nu face decât să creeze confuzie, într-o lume și așa plină de confuzie și lipsită de valori autentice.

De obicei, spunea că cine-l contrazicea, respingea sau critica era exclus dintre „oi" sau „va primi pedeapsă", pentru că prin el lucra Dumnezeu, el era o persoană aleasă, deci intangibilă, tot ce făcea era bine etc. Acestea au mers până în momentul în care, încrezându-se în sine și în alegerea sa, P. a uitat că el însuși spunea că „suntem puși la cernut de Tata ceresc", adică încercați, ispitiți. Pe sine se credea exclus de la ispitele omenești, spunând că păcatul nu-l mai atinge, el având de luptat numai cu diavolii. Dar într-o zi diavolul curviei „l-a biruit" în faptă. Totuși chiar și după aceea, spunea el, Dumnezeu continua a lucra prin el, deși Părinții spun că desfrânarea înseamnă cădere din har, rupere de Dumnezeu.

Va fi fost pocăința lui atât de puternică încât să șteargă efectul unui astfel de păcat pentru care Pravila dă canoane de oprire de la cuminecare de 15 ani? Când și pentru cine va fi lucrat Dumnezeu prin P.? Când și pentru cine diavolul? Este el un adevărat trimis al lui Dumnezeu? Depinde aceasta numai de faptele sale sau și de credința și puterea de discernământ a ascultătorilor săi? Câți s-au folosit bine de învățăturile lui bune? Câți s-au smintit? Câți au căzut din credință sau din dreptate pentru că el i-a înșelat? Minunile pe care le-a făcut au fost dumnezeiești? În fine, această apariție a fost a unui trimis al lui Dumnezeu sau o simplă poveste inventată de el? Cum lucra el prin cei patru preoți? Cui aparține responsabilitatea rătăcirii lui P. și a multor altor neștiutori? De ce e atât de ușor să se producă și accepte un astfel de fenomen? De unde-i vine proorocia și de unde împlinirea ei?

Toate aceste întrebări așteaptă un răspuns sau măcar o problematizare de la cei care l-au cunoscut și de la oamenii Bisericii. În ceea ce ne privește pe noi, am luat în discuție acest fenomen din lumea reală deoarece considerăm că poate fi un etalon pentru alte multe și de multe feluri fenomene asemănătoare din lumea virtuală, mai ales, care se răspândesc prin predica de la om la om, dar și din societate, care se propagă rapid și-și găsesc adepți mai ales printre tinerii lipsiți de discernământ, dar și printre credincioșii neîntăriți sau neinstruiți. Căci dacă țintesc relația omului cu Dumnezeu, astfel de persoane se apropie și de biserici și de creștini, încercând să-i tragă la rătăcirea lor.

Fie că sunt cazuri tipice de boli psihice, fie demonizați de toate categoriile, astfel de persoane care fac loc în viața lor revelației individuale îi rup pe credincioși de trupul Bisericii, ducându-i către grupări mistice care, de multe ori, îi rup și de viața reală, de trăirea rațională, făcându-i să urmeze moduri cel puțin stranii și dubioase de viețuire socială și religioasă, uneori lipite de Biserică, alteori cu totul rupte de aceasta, în totala bătaie de joc a diavolilor. Ispite și sminteli pentru creștini și sfinții slujitori, astfel de grupări care s-au înmulțit destul de mult în ultima vreme și în România au nevoie de o poziție fermă din partea preotului și a teologilor, pentru a destructura erezia lor și măcar a-i îndepărta de Biserică, pentru a stopa înșelarea credincioșilor, dacă nu se poate realiza convingerea lor să lase rătăcirea și să urmeze căii lui Hristos, în ascultare de duhovnici și de Sfinții Părinți.

Contextul recent de existență a Bisericii Ortodoxe din România cere acest lucru, fiind necesar ca în Biserică să rămână creștinii sinceri, care caută propria mântuire și pe Dumnezeu, cu atât mai mult fiind necesară îndepărtarea slujitorilor care ar îndrăzni să facă astfel de fapte. Aceasta pentru ca nu cumva răbdarea celor care conduc Biserica și

așteptarea pocăinței celor implicați în astfel de fenomene să se facă prilej de sminteală, să se considere părtășie la astfel de păcate și să-i descurajeze mai ales pe tineri a urma calea lui Hristos.

Dacă există oameni care cutreieră marea și uscatul pentru a face un prozelit, cu siguranță că unul dintre ei este și P. Și dacă a dobândit vreunul, nu l-a păstrat pentru Dumnezeu decât în măsura în care acela singur s-a păstrat pe sine.

Rigorist, chiar foarte aspru în ce privește morala, postul, rugăciunea, P. uita uneori dreapta socoteală, calea împărătească de care au vorbit atât de mult Părinții, pe de altă parte scuzându-și greșelile proprii ca pe niște slăbiciuni inerente oamenilor sau dându-le un sens știut numai de el și de Tata ceresc, în contextul misiunii care îi revenea de a propovădui cuvântul lui Dumnezeu. Câtă înșelare!

În ceea ce privește lucrările sale, ele par o relatare din vremea ereziei montaniștilor (și ei rigoriști în probleme de morală), când existau bărbați și chiar femei care cădeau în transă, așteptând sosirea Ierusalimului ceresc. Tot așa povestea P. venirea curând a sfârșitului lumii și a Mântuitorului Hristos (înainte de anul 2000), socotindu-se ca și Montan trimisul lui Dumnezeu pe pământ, organul Sfântului Duh.

P. însă este puțin probabil să fi cunoscut această erezie. Lui îi veneau aceste idei din frecventarea Oastei Domnului, al cărei inițiator, preotul Iosif Trifa (caterisit de Sfântul Sinod) pornise la „misiune" pentru salvarea lumii din păcate, producând o schismă (dacă nu chiar erezie, căci o parte dintre membrii mișcării, ortodoxă la început, au trecut la cultele neoprotestante) în Biserica Ortodoxă. Și aceasta o făcuse tot în urma unei „revelații" și a „convorbirilor" cu Dumnezeu pe care le avea Trifa.

Mișcarea aceasta ținea și ea, ca și P., adunări particulare, la care se cântau cântări speciale (nu ale cultului divin oficial), se făceau rugăciuni, se citea și interpreta Scriptura de cei prezenți.

De asemenea, multe din afirmațiile lui nu contraziceau textele canonice; singurul semn de întrebare sunt căderile în transă. Pentru cei care au stat în preajma lui mai multă vreme însă, aceste afirmații puteau să constituie un semn de întrebare, fiind făcute cu scopul de a atrage lumea la el. Luate *mot* à *mot*, la prima vedere, de un mai superficial cunoscător al teologiei, ele păreau adevărate, chiar minunate. P. însă, în viață, le dădea uneori un sens sau o întrebuințare care nu erau dumnezeiești, ci chiar puse în slujba păcatului, ceea ce făcea mult mai dificil discernământul binelui din acestea.

Nu am dori ca aceste afirmații să fie o critică raționalistă, lipsită de credință a unui fapt de bună intenție. Concluzia ar putea fi trasă din spusele lui P. care i-a declarat tinerei I., care stăruia mergând la biserică și încerca să respecte duhovnicește, pe cât posibil, ceea ce crezuse că spune bine P., anume că „nu are nicio putere asupra ei pentru că merge prin biserici". Scopul său nu era deci întoarcerea lumii la Dumnezeu, ci o înșelăciune. Fațada însă era creștină.

Dat fiind că mișcarea care s-a conturat în jurul lui P. nu a fost niciodată oficială (deși a vizat măcar cele patru biserici și Mânăstirea C.) şi faptul că şi-a menținut caracterul sectar, de grup restrâns, nu o putem socoti schismă, dat fiind şi faptul că puțini erau cei care o luau în serios până la capăt. Cu toate acestea, a fost o piatră de încercare pentru mulți din cei care l-au cunoscut pe P. tocmai pentru aparența sa ortodoxă. În anii 1994-1995, P. s-a alipit de biserica stilistă din cartierul M din B., poate tocmai datorită rigorismului acesteia. A fost părăsit apoi de multe „oi" datorită atitudinii sale și intervenției altor „profeți" care-l criticau, căci căzuse în desfrânare și pierduse „harul".

În urma acestor multe fapte, se pare că rămân unele îndoieli la care e greu din partea unui om a se găsi răspuns. Câți dintre cei care l-au urmat și-au dat seama că e păcat? Câți au mărturisit acest păcat? Până unde a mers lucrarea lui Dumnezeu (dacă a fost vorba de aceasta) și de unde a început înșelăciunea?

Bibliografie

Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism,* Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1939.

Diac P.I. David, *Călăuza creștină. Sectologie,* Editura Episcopiei Argeşului, Curtea de Argeş, 1994.

Dr. Iuliana BĂNCESCU
Cercetător științific II,
Compartiment SPCI - DPMPIFD,
Institutul Național al Patrimoniului

Caiete Silvane



Revista de cultură *Caiete silvane*, apărută sub egida Uniunii Scriitorilor din România, în apariţiile recente, prezintă din nou probleme interesante din lumea culturii şi a literaturii contemporane.

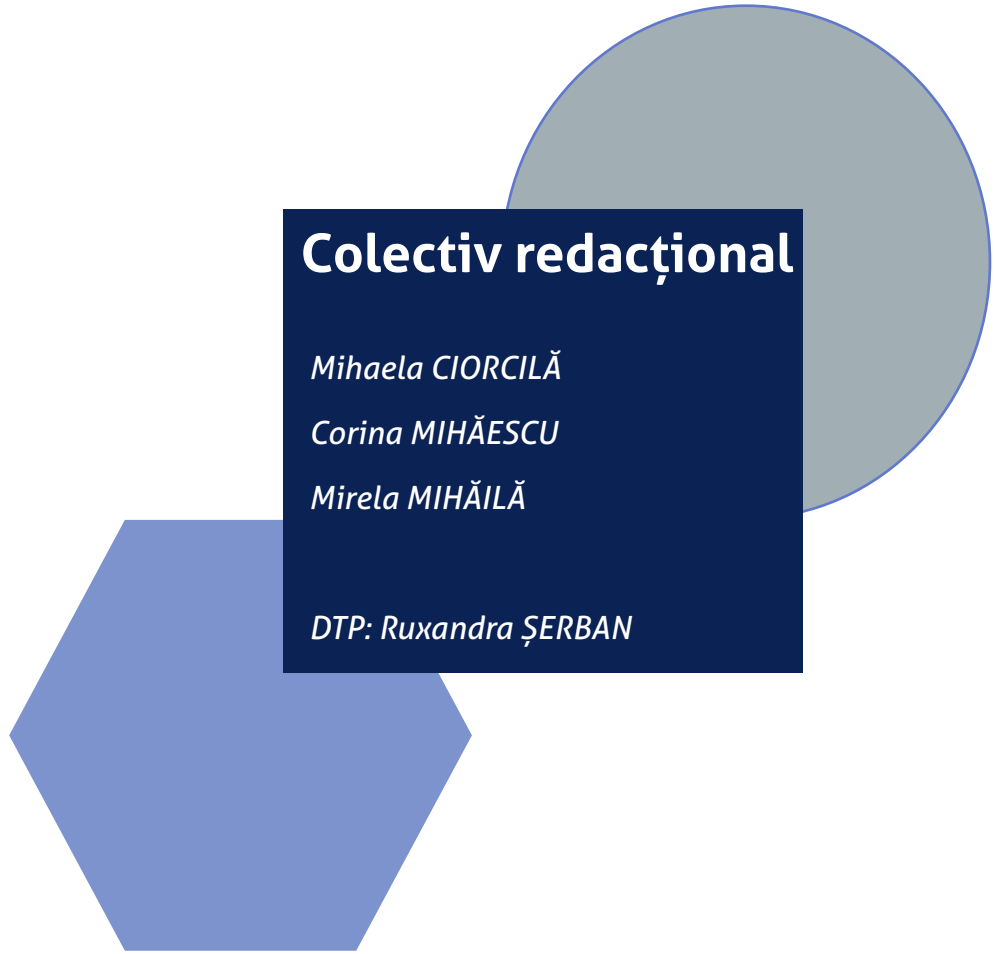
Nr. 243 al revistei apare sub semnul premierii de către revistă a scriitoarei Ana Blandiana, căreia îi este dedicat un articol cuprinzător. Alte articole pe care le-am remarcat sunt: *Tăcerea e limba cu cele mai multe vibraţii*, *Poemele-vitralii în ramă clasicizată*, *Floriile/ Duminica stâlpărilor în mentalitatea populară*, *Sub asediul timpului*, *Priveghi*, *Delictul de recunoştinţă (II)*, *Priveghiul*, *Preotul-martir Ilie Borz sub lupa securităţii*, Între „libertatea conştiinţei” şi regimul *comunist ateu*, *Viaţa şi domnia lui Matia Corvin*, *Submarine silence - Atonement of A Former Sailor Turned Painter*, *Texte de trecut (in)existenţa* şi bineînţeles, poezii şi proză contemporane.

Nr. 245 al revistei poartă titlul *Sălaj. Frumuseţe, Tradiţie, Poveste*. Printre articolele pe care le-am remarcat se numără: *Punctul. Şi capătul (III)*, *Critica de erudiţie (2)*, *Alchimistul suferinţei şi existenţa ca artă*, *Pariul cu neverosimilul*, *Liturghia digitală. Sensuri şi interpretări*, Între *drumurile meandrice ale sinelui*, *Despre soartă*, *Despre cărţi, oameni, confesiuni şi frumuseţea spiritului*, *Darul înfloririi mirabile, la ceas de seară*, *Tâmpenia*, *Lacrimi de android*, *Dezbatere despre rolul actual al poeziei*, *Preotul Ioan Taloş şi Giurtelecu Şimleului*, *Gulagul românesc şi romanul Kitelepités de Visky András*, *Fenomenul „Uioara felix”*, *Delictul de sinceritate*, *Cosmic Cathedral - Deep Water*, *Malaxorul cireşar* şi, bineînţeles, poezii contemporane.



Revistele deschid cititorilor apetitul pentru literatura actuală, formulând puncte de vedere deschise cu privire la unele idei, teme, personalităţi. Şi lasă cititorului plăcerea de a se regăsi în idei şi spaţii spirituale surprinzătoare, a căror frumuseţe o descoperă fiecare parcurgând gândurile şi imaginile care dau sufletului bucurie.

Dr. Iuliana BĂNCESCU
Cercetător ştiinţific II,
Compartiment SPCI - DPMPIFD,
Institutul Naţional al Patrimoniului



Colectiv redacțional

Mihaela CIORCILĂ

Corina MIHĂESCU

Mirela MIHĂILĂ

DTP: Ruxandra ȘERBAN



Coperta I și IV: *Sânzienele la Vădăstrița 2015* - **foto Valeru CIUREA**